

VINDKRAFT ELLER REINDRIFT?

TEMARAPPORT 3

Del A

Oversikt, sammendrag og oppsummering

1. utgave 18.06.2020

Temarapport 3

Vindkraft eller reindrift Del A

Utgitt av: Motvind Norge og Naturvernforbundet i Ávjovárri

Dato: 18.06.2020

Redaksjon: Svein Lund
Peer Gaup
Piera Jovvna Somby
Alle er bosatt i Guovdageaidnu og styremedlemmer i
Naturvernforbundet i Ávjovárri

Forsidebilde: Máret Anne Sara

ISBN: 978-82-691830-2-3 (Trykt)
978-82-691830-3-0 (Digital)

VINDKRAFT – en rapportserie fra Motvind Norge

Vindkraft er betraktet som fornybar energi, men utbyggingene har vist seg å ha store konsekvenser for bl.a. helse, livskvalitet og tap av naturmangfold. FNs naturpanel IPBES angir at arealinngrep og tap av naturmangfold er en like stor trussel mot livet på jorden som klimaendringen. Inngrepene og naturtapet er irreversibelt og ikke fornybart.

I Norge er det i skrivende stund gitt omlag 100 konsesjoner, hvorav nær halvparten er ferdigstilt. Protestene øker i takt med at konsekvensene viser seg.

Motvind Norge sin rapportserie "Vindkraft" søker å øke kunnskapsgrunnlaget om vindkraft. Den første rapporten handla om arealinngrep, den andre om reindrift og urfolksrettigheter.

Denne rapporten, som kommer i fire deler, har et bredt perspektiv på forholdet mellom vindkraft og reindrift, med vekt på erfaringene fra vindkraft i reinbeiteland.

Kommende rapporter vil bl.a. handle om infralyd, støy og helse, samt økonomien i vindkraftutbyggingene.

Motvind Norge mener vindkraftutbygging ikke er svaret på klimakrisen. Vårt mål er å stanse utbyggingene i Norge.

Forord

I 2004 ga NVE og Reindriftsforvaltningen ut en rapport med navnet «*Vindkraft og reindrift*». Dengang hadde man minimalt med erfaring med vindkraftutbygging i reinbeiteområde, og tanken var å finne ut hvordan disse to formene for bruk av naturen kunne forenes. 16 år etterpå har man ganske mye erfaringer. De erfaringene som er gjort, som vi oppsummerer her, har gjort at vi har kalt denne rapporten for «*Vindkraft ELLER reindrift*».

2020 pågår ei gigantisk utbygging av vindkraft i Norge. Samla utgjør denne det største inngrepet i norsk natur noen gang og store deler av vår natur blir uopprettelig ødelagt. Dette pågår under dekke av å gi oss grønn kraft og redde verden fra klimakatastrofe.

Vindkraftutbygginga ødelegger ikke bare naturen, men også grunnlaget for beitenæringene. I denne rapporten vil vi sette søkelys på hva vindkraftutbygging i reinbeiteområder betyr for reinen, for reindrift som næring og for samisk kultur.

Initiativet til rapporten kommer fra Ávjovári Luonddugáhttenlihttu / Naturvernforbundet i Ávjovárri, et lokallag som omfatter Norges to største reindriftskommuner, Guovdageaidnu og Kárášjohka. Redaksjonen for rapporten har bestått av Peer Gaup, Piera Jovvna Somby og Svein Lund. Ragnhild Sandøy, redaktør i Motvind Norge, har bidratt til tekst og redigering. I tillegg har mange bidratt med tekster, illustrasjoner, opplysninger og kritisk lesing. Spesielt vil vi takke Arvid Jåma, Mads Kappfjell, Betty Kappfjell, Gudmund Sundlisæter, Anne Nesbakken, Ánde Somby, Bård S. Solem, Mads Løkeland-Stai, Christina Fjeldavli og Arne Müller. Sistnevnte har skrevet hele kapitlet om erfaringer fra Sverige.

Dette har blitt et langt mer omfattende materiale enn vi hadde tenkt. Vi venter ikke at alle skal lese det fra begynnelse til slutt. Vi har delt det i fire deler, der denne første delen inneholder innledning, oversikt, sammendrag og konklusjon, mens de andre går djupere inn i spørsmål omkring vindkraft og prosessene rundt denne, vilkår for reindrift og virkningene av vindkraft i reinbeiteområde.

Samisk i forskjellige varianter har vært reindriftsspråket over hele Nordkalotten, og over hele dagens reindriftsområde og ennå videre er det samiske navn på steder og naturformasjoner. I denne rapporten har vi så langt vi har funnet det, tatt med de samiske stedsnavna. Om leserne finner feil og mangler ved samiske stedsnavn i rapporten, tar vi gjerne imot tips. Den første delen av rapporten vil bli publisert på norsk, nordsamisk og engelsk, de øvrige, i alle fall i første omgang, bare på norsk.

Vi vil takke for økonomiske bidrag fra Naturvernforbundet (på landsplan, fylkeslaga i Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag samt lokallaget i Tromsø) og fra Motvind Norge.

Rapportene publiseres i Motvind Norges rapportserie og på nettsida til Naturvernforbundet i Finnmark. Det er fritt å kopiere dem videre.

Den første utgava er publisert 17.06.2020 og er så godt som mulig oppdatert til da. Det skjer mye på dette området, og det er ennå mye informasjon som vi gjerne ville hatt med. Vi tar derfor sikte på å komme med ei oppdatert utgave i løpet av høsten 2020. Vi vil da også rette opp feil og mangler og vi oppfordrer alle lesere som har kritikk av rapporten til å skrive til: avjovarri@naturvernforbundet.no.

Innholdsliste for hele rapporten

- Del A – Oversikt, sammendrag og oppsummering
- Del B – Reindrift, vindkraft og skadevirkninger
- Del C – Erfaringer fra vindkraft i reinbeiteområder
- Del D – Lovverk, konsesjonsbehandling, kunnskapsgrunnlag og påvirkere

Innholdsliste for del A

A1. Innledning: Vindkraft og reindrift – er det forenlig?.....	5
A2. Den største trusselen mot reindriften?.....	7
Hvem er aktørene bak vindkrafta?.....	11
Ingen forsoning.....	12
A3. Sammendrag av rapporten.....	13
(B1) Noen fakta om reindrift.....	13
(B2) Noen fakta om vindkraft.....	16
(B3) Hvordan påvirker vindkraft reindriften?.....	19
(C1) Erfaringer fra sju reinbeitedistrikt med vindkraft.....	21
(C2) Noen erfaringer fra motstand mot vindkraft i reinbeiteland.....	22
(C3) Vindkraft og reindrift i Sverige.....	25
(D1) Lovverk og saksbehandling.....	27
(D2) Kunnskapsgrunnlaget.....	29
(D3) Påvirkerne.....	31
A4. Oppsummering og noen spørsmål.....	33
Store ord i lovverket.....	33
Svart og grønn profitt.....	34
Myten om det grønne skiftet.....	35
Løsning gjennom «dialog»?.....	35
Konsulenter – utbyggernes forlengede arm.....	37
Lære av fortidas feil?.....	38
Nådestøt for livskraftig næring.....	38
Del av noe større.....	39
Kilder.....	41
Forklaring av forkortinger og ord.....	43

A1. Innledning: Vindkraft og reindrif – er det forenlig?

*Fra planområdet til Davvi vindkraftverk, Lebesby (Davvesiida) / Tana (Deatnu) i Finnmark. Til høyre i bildet Rásttigáisseaibbuš, midt i bildet Vilgesrášša. Fra senter av bildet langs horisonten mot venstre er det planer om å plassere vindturbiner.
(Foto: Rolf Erik Poppe)*

I seinere år har vi sett en eksplosiv økning i interessen for å sette i gang nye vindkraftprosjekter, inspirert av en felles norsk-svensk støtteordning kalt «grønne sertifikater». I begge land har omlag halvparten av vindkraftsatsinga kommet i reinbeiteområder, og dette har ført til ei rekke konflikter på begge sider av grensa.

En reineier som har fått vindindustriplanlegg i sitt reinbeitedistrikt uttalte nylig at de godtok utbygginga, fordi de da ikke så hvor store konsekvensene ville bli. Nå ser de skadevirkningene og angret, men nå er det for seint. I tillegg til den utbygginga som er gjort og som gir dem store problemer, er det allerede gitt konsesjon til en kraftig utvidelse av anlegget. Dette er et av mange eksempler på at reindriftsutøvere og andre med tilknytning til reindriften ofte vet for lite om vindkraft. På andre sida vet både utbyggere og forvaltning alt for lite om reindriften. Og både miljøbevegelser og folk flest vet for lite om begge deler og ikke minst om kollisjonen mellom dem.

Det er til sammen skrevet flere hundre sider om forholdet mellom vindkraft og reindriften, av offentlige organer, konsultantselskap og forskere. En del av dette er nevnt i fotnoter og kildeliste. Utviklinga har gått svært fort, og 10–20 år gamle utredninger har ikke fått med erfaringene med vindkraft i reinbeiteområder. Mye av materialet er skrevet på oppdrag av utbyggere eller organisasjoner og institusjoner som vil legge til rette for videre utbygging og finne ut hvordan man kan unngå at reindriften blir et hinder for dette. Erfaringene til reindriftsutøverne har i liten grad kommet fram, og de undersøkelsene som er gjort er lite kjent og ikke oppdatert. Dette er bakgrunnen for at denne rapporten.

I forbindelse med Nasjonal Ramme for vindkraft innførte NVE begrepene «hard eksklusjon» og «myk eksklusjon» for kriterier som skulle utelukke eller begrense vindkraftutbygging. Med energimyndighetenes språkbruk spør vi om reindrift bør være et sjølstendig grunnlag for «hard eksklusjon».

Mye av dokumentasjonen vi legger fram om ulemper ved vindkraftanlegg bør være relevant også utenfor reinbeiteområder. Vi håper derfor at dette kan være til nytte også for vindkraftdebatten generelt.

Rapporten bygger mest på norske forhold, men vi har også med et kapittel fra Sverige, og det er mye av materialet i rapporten som er aktuelt i begge land. Vi håper derfor at dette også blir lest på svensk side av grensa.

Det store spørsmålet er: Er i det hele tatt vindkraftutbygging forenlig med fortsatt reindrift? Rapporten *Vindkraft og reindrift* fra NVE og Reindriftsforvaltningen sier det slik:

«Konsesjonsbehandlingen gir kommunene og alle berørte interesser omfattende muligheter til medvirkning gjennom flere møter, høringsrunder og innspill vedrørende alternative løsninger og avbøtende tiltak. Dette sikrer likebehandling og forutsigbarhet og en god utbygging av vindkraft i Norge, der både miljøhensyn og økonomiske hensyn, samt lokale, regionale og nasjonale interesser knyttet til arealbruk og energiproduksjon blir ivaretatt.»¹

Dette høres jo betryggende ut, men vi ønsker å undersøke om reindriftas egne erfaringer fra vindkraftutbygging og saksbehandling er i samsvar med dette.

---

¹ https://www.nve.no/media/2249/vindkraft-og-reindrift_2004.pdf

A2. Den største trusselen mot reindriffta?

I de hundrevis av år som reindrifft har vært drevet på Nordkalotten, har det stadig vært konflikter om bruk av reinbeiteområdene. Krefter i storsamfunnet har tatt reinbeite til jordbruk, veier, militære anlegg, gruver, vannkraft, bolig- og hyttebygging og mer. Likevel har det aldri vært en så omfattende nedbygging av reinbeiteområder som dagens vindkraftutbygging.

Denne utbygginga har kommet svært raskt, med nye aktører og nytt regelverk og verken reindriffta eller andre som blir berørt har vært forberedt på hvor store virkningene kunne bli.

Illustrasjon: Christina Fjeldavli

Så langt vi har klart å finne ut er det lansert rundt hundre vindkraftplaner i områder for samisk reindrifft. Mange av disse er allerede realisert, andre er under bygging eller har fått konsesjon. Noen er under behandling, mens andre er avvist eller satt i bero. Hittil er minst 33 reinbeitedistrikter utsatt for vindkraftplaner. Det er nesten halvparten av reinbeitedistriktene i Norge.

I følge NVE var det tidlig i 2020 12 vindkraftverk i drift i reinbeiteområder. Det utgjør bare 28,5 % av antall vindkraftanlegg i drift i Norge, men målt i energiproduksjon er andelen 37,5 %. Samtidig var hele ni anlegg under bygging og to hadde fått konsesjon uten at bygginga da hadde kommet i gang. Ettersom anlegga blir stadig større, kan vi konkludere at mengden vindkraft i reinbeiteområder vil være dobla om et par år. I tillegg kommer alle de sakene som er til behandling på lavere trinn i prosessen.

Vi har satt disse prosjekta inn i en tabell som viser lokalisering til kommune og reinbeitedistrikt, hva som er status for konsesjonsbehandlninga, hvor stor effekt som er beregna i MW og hvem som er konsesjonssøker.

Dette bygger vesentlig på de planene som har kommet så langt at det er sendt melding til NVE. Vi har bare fått med noen ganske få av de mange planer som vindkraftselskapene arbeider med, men der melding ennå ikke er sendt. Dessverre finnes det ingen oversikt over hva de forskjellige potensielle utbyggere pønser på.

Prosjektnavn	Fylke ² /kommune ³	Reinbeitedistrikt ⁴	Status ⁵	MW ⁶	Konsesjonssøker
Eliastoppen	FM Berlevåg	7 Rákkonjárga	melding trukket	40	Norsk miljøkraft
Laukvikdalsfjellet	FM Berlevåg	7 Rákkonjárga	melding trukket	33	SAE Vind
Raggovidda 1	FM Berlevåg	7 Rákkonjárga	i drift	97	Varanger Kraftvind
Raggovidda 2	FM Berlevåg	7 Rákkonjárga	konsesjon gitt	97?	Varanger Kraftvind
Raggovidda 3	FM Berlevåg	7 Rákkonjárga	konsesjon gitt	97?	Varanger Kraftvind
Båtsfjordfjellet	FM Båtsfjord	6 Várjjatnjárga	søknad i bero	120	Finnmark Kraft
Hamnefjell	FM Båtsfjord	7 Rákkonjárga	i drift	120	Hamnefjell vindkraft
Digermulen	FM Gamvik	13 Lágesduottar	søknad	100	Fred Olsen
Nordkyn	FM Gamvik, Lebesby	9 Čorgas	utr. prog. fastsatt	750	Statkraft
Hammerfest	FM Hammerfest	20 Fála	avslått	110	Statkraft
Dønnesfjord	FM Hasvik	19 Sállan	under bygging	48	Dønnesfjord vp
Sørøya	FM Hasvik	19 Sállan	søknad trukket	15	Vindkraft Nord
Fálesrášša	FM Kvalsund	21 Gearretnjárga	avslått	160	Aurora
Kvalsund	FM Kvalsund	22 Fiettar	avslått	128	Aurora
Laksefjorden	FM Lebesby	13 Lágesduottar	søknad	100	Fred Olsen
Kjøllefjord	FM Lebesby	9 Čorgaš	i drift	39	Kjøllefjord vind
Skjøtningberg	FM Lebesby	9 Čorgaš	utr. progr. fastsatt	400	Norsk miljøkraft
Davvi	FM Lebesby, Tana	13 Lágesduottar 14A Spierttagáisá	under behandling	800	Grenselandet
Snefjord	FM Måsøy	16 Kárášjoga oarjeb.	søknad	160	Finnmark Kraft
Måsøy sør (?)	FM Måsøy	16 Kárášjoga oarjeb.	under planlegging ⁷	?	Njordr
Smørfjord sør	FM Porsanger	16 Kárášjoga oarjeb.	under planlegging	?	Njordr
Børselv	FM Porsanger	14A Spierttagáisá	under planlegging	?	Njordr
Magerøya	FM Nordkapp	16 Kárášjoga oarjeb.	avslått	50	Statkraft
Bugøynes	FM Sør-Varanger	4 Máttá-Várjjaga oarjebealli	melding i bero	90	Hydro energi

² Fylkesinndelinga bygger på fylkene slik de var i 2019 og forhåpentlig igjen vil være fra 2022: FM = Finnmark, TR = Troms, N = Nordland, TL = Trøndelag. Det var pr. 01.01.2020 ei rekke kommunesammenslåinger innfor dette området. Vi har vesentlig oppgitt de nye kommunene, men i noen tilfeller gamle kommunenavn for bedre å vise plasseringa av prosjekta.

³ Prosjekta er plassert etter hvilket fylke og kommune de ligger i. Rein driftsområder er delt inn på en måte som bare delvis sammenfaller med fylkesgrensene. F.eks. er noen distrikter i Troms regna til Vest-Finnmark reinbeiteområde, disse er her ført opp under Troms.

⁴ Nummereringa av distrikta skjer innenfor hvert reinbeiteområde. Det kan derfor f.eks. være et distrikt i Nordland og et i Vest-Finnmark som har samme nummer. Siden systemet med nummererte reinbeitedistrikter blei innført, har det skjedd både sammenslåinger og oppdelinger, derfor har noen av dagens distrikter flere nummer, mens noen nummer er delt på to distrikter. Denne lista omfatter bare norske reinbeitedistrikter. I tillegg kommer at svenske reindriftssamer har rett til sesongbeite i deler av Troms og Nordland. Disse kan også bli berørt av vindkraftutbygging på norsk side, men så vidt vi kan se har det ennå ikke skjedd.

⁵ Avslag som er markert med feit skrift er gjort helt eller delvis grunnlagt med hensyn til reindrifta.

⁶ Talla her står for vindkraftverkas effekt i megawatt. Svært grovt kan vi dele disse talla på 3 og få omtrentlig tall på turbiner og gange med 3 og få forventet årlig produksjon i GWh.

⁷ "Under planlegging" betyr her at det ennå ikke er sendt melding til NVE, og planen er derfor ikke lagt ut på NVEs nettsider med konsesjonssaker. Derfor mangler vi opplysninger om størrelsen på disse prosjektene og navna er heller ikke helt sikre.

Bjørnevatn	FM Sør-Varanger	5A Báhcaveaddji	utr. progr. fastsatt	60	Troms kraft
Skallhalsen	FM Vadsø	6 Várjratnjárga	avslått	65	Statkraft
Domen	FM Vardø	6 Várjratnjárga	melding i bero	100	Norsk miljøkraft
Seglkollfjellet	FM Vardø, Båtsfjord	6 Várjratnjárga	melding i bero	350	Varanger Kraft
Kalvvatnan	N Bindal, TL Namsskogan	18 Voengelh-Njaarke (Kappfjell/Bindal)	avslått	235	Fred Olsen
Straumøya	N Bodø	28-30 Saltfjellet	melding trukket	25	Statkraft
Sørfjord 1	N Hamarøy	39 Frostisen	under bygging	340	Sørfjord vp
Sørfjord 2	N Hamarøy	39 Frostisen	konsesjon gitt	100	Sørfjord vp
Nygårdsfjellet	N Narvik	21 Gielas	i drift	32	Nygårdsfjellet vp
Skogvatnet	N Narvik	39 Frostisen	avslått	100	Statskog
Sjonfjellet 1	N Rana, Nesna	21 Røssåga / 23 Toven	søknad i bero ? ⁸	360	Norsk grønnkraft / Freyr
Sjonfjellet 2	N Rana, Nesna	21 Røssåga / 23 Toven	søknad trukket ?	310	Nordnorsk vindkraft / Freyr
Kvalhovudet	N Rødøy	25/26 Hestmannen	melding trukket	33	Nordnorsk vindkraft
Seiskallåfjellet	N Rødøy	25/26 Hestmannen	melding trukket	147	Nordnorsk vindkraft
Kovfjellet	N Vefsn	20 Jillen-Njaarke	melding trukket	57	Nordnorsk vindkraft
Mosjøen	N Vefsn, Grane	20 Jillen-Njaarke	avslått	305	Fred Olsen Renewables
Stortuva	N Vefsn	20 Jillen-Njaarke	melding trukket	205	Nordnorsk vindkraft
Øyfjellet 1	N Vefsn	20 Jillen-Njaarke	under bygging	1360	Øyfjellet Wind
Øyfjellet 2	N Vefsn	20 Jillen-Njaarke	konsesjon gitt	400	Øyfjellet Wind
Stokkfjellet 2	TL Selbu	Gåebrien (Riast Hylling)	konsesjon gitt	90	Trønderenergi
Stokkfjellet 1	TL Selbu	Gåebrien (Riast Hylling)	under bygging	206	Trønderenergi
Haugrossåsen	TL Steinkjer, Namsos	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	melding trukket	250	RWE
Mariafjellet	TL Lierne	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	under behandling	150	Vindkraft Nord
Grøndalsfjellet	TL Namskogan	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	utr.prog fastsatt	200	Vindkraft Nord
Nordre Grøndalsfjellet	TL Namskogan	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	melding trukket	110	Ulvik Kiær
Grønningsfjella	TL Overhalla, Høylandet, Namsos	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	melding trukket	378	Statskog
Ytre Vikna	TL Nærøysund	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	drift/kons	70	Trønderenergi
Vikna	TL Nærøysund	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	konsesjon gitt	9	NTE
Hundhammerfjellet	TL Nærøysund	18 Voengelh-Njaarke (Kappfjell/Bindal)	i drift / under bygging	55	NTE Energi
Rapheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	avslått	48	Statskog

⁸ Sjonfjellet var satt i bero av tidligere søker, men så kom Freyr med plan om stor batterifabrikk og satte som vilkår at de fikk bygge vindkraft på Sjonfjellet.

Blåheia	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	avslått	200	Sarepta
Bessakerfjellet 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	i drift	57	Trønderenergi
Roan 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	i drift	255	Fosen Vind
Storheia 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	i drift	288	Fosen vind
Innvordfjellet	TL Flatanger, Namsos	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	115	Zephyr
Sørmarkfjellet 2	TL Flatanger, Osen, Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	130	Trønderenergi
Bessakerfjellet 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	57	Trønderenergi
Harbaksfjellet 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	124	Fosen vind
Roan 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	255	Fosen Vind
Storheia 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	288	Fosen vind
Beingårdsheia	TL Flatanger, Namsos	6 Fovsen-Njaarke	melding i bero	140	Ulvig Kiær
Aunkrona	TL Flatanger	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	70	Statkraft
Rørvassheia	TL Flatanger, Osen	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	170	Statkraft
Benkheia	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	60	Statkraft
Leksvik	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	100	Statkraft
Markabygda	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke ⁹	melding trukket	300	Trønderenergi
Rissa	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke ¹⁰	melding trukket	60	Statkraft
Jektheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	57	Statskog
Storsnøheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	54	Statskog
Mefjellet	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	273	Statskog
Staurheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	100	Fred Olsen
Steinheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	melding trukket	72	Statskog
Sørmarkfjellet 1	TL Flatanger, Osen, Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	under bygging	443	Trønderenergi
Harbaksfjellet 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	under bygging	438	Fosen vind
Kvendalsfjellet	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	under bygging	401	Fosen vind
Sandvassheia / Follaheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	utr.progr. fastsatt	200	Ulvig Kiær
Kvendalsfjellet	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsesjon gitt	118	Fosen vind
Kopperå	TL Meråker	7 Gaasken-Laante (Færen)	avslått	180	RWE Wind
Hyllfjellet	TL Verdal	7 Gaasken-Laante (Færen)	søknad	200	RWE Wind
Ilfjellet	TL Rennebu	Trollheimen	under planlegging	?	Fred Olsen
Fakken	TR Karlsøy	10 Vannøy	i drift	60	Troms kraft
Maurneset	TR Nordreisa	36 Cohkolat	avslått	10	Vindkraft Nord
Flatneset	TR Senja	15 Nord-Senja	melding trukket	35	Troms kraft
Rieppi	TR Storfjord	24 Bassevuovdi	avslått	80	Troms kraft

⁹ Dette vindkraftanlegget var planlagt utenfor det som formelt sett er reinbeitedistriktet, men likevel innafør bruksområdet til reindrifta.

¹⁰ Dette vindkraftanlegget var planlagt utenfor det som formelt sett er reinbeitedistriktet, men likevel innafør bruksområdet til reindrifta.

Måsvik	TR Tromsø	12 Ringvassøy?	søknad trukket	15	Statkraft
Kvitfjell	TR Tromsø	14 Sállir / Kvaløy	i drift	200	Tromsø vind
Raudfjell	TR Tromsø	14 Sállir / Kvaløy	under bygging	340	Raudfjell vind
Sandhaugen	TR Tromsø	14 Sállir / Kvaløy	konsesjon trukket	15	Sandhaugen
Kroken	TR Tromsø	17-18 Tromsdalen	utr.progr. fastsatt	60	Fred Olsen

Hvem er aktørene bak vindkrafta?

Vi har her oppført konsesjonssøkere, slik disse er oppgitt av NVE. Ofte selger disse videre til andre selskaper, og det kan derfor være andre eiere i dag – og i morgen. Omlag 80 % av vindkraftverk i drift i Norge er solgt til utenlandske selskaper, og det gjelder i stor grad også for kraftverk i reinbeiteområder. Salget skjer gjerne rett etter at konsesjon er innvilga og før bygginga tar til. Dette gjør at norske vindkraftselskaper kan drive fram langt flere anlegg enn de har kapital til å realisere, og at eierne kan gjøre store fortjenester på salget. Et anlegg kan ofte selges for flere hundre millioner og det er eksempel på at enkeltpersoner har tjent over hundre millioner kr. på slikt salg.

Lista over konsesjonssøkere viser et stort konglomerat av selskaper. For en stor del er det private selskaper, mange av dem allerede med utenlandsk kapital. Men det er også flere selskaper der offentlige organ har ei sentral rolle, som Statkraft og Statskog. Bak navn som Finnmark Kraft, Troms Kraft, Trønderenergi og Zephyr skjuler det seg kommunale og fylkeskommunale selskap og organ. Finnmarkseiendommens (FeFo) engasjement i Finnmark Kraft har vært svært omstridt og ført til at FeFo-styret har vedtatt å trekke seg ut.

Windkraft zerstört Wildnis

München will die größte Ökostrom-Metropole der Welt werden. Weil aber Bayern keine neuen Windräder duldet, muss Norwegen als Standort herhalten. Dort geht die Verspargelung der Landschaft sogar den Grünen zu weit

... in der Chefetage der Stadtwerke München trauften sich Karsten Briefe aus Norwegen ein, die in einem Ton verfasst sind, den man so noch nicht kannte. „Wollen Sie sich wirklich von deutscher Kohlekraft reinwaschen, indem Sie kostbare norwegische Natur zerstören? Wahrscheinlich ahnen Sie gar nicht, was Sie hier für Werte rauben. Sie werden schon für Ihre Projekte in Trøndelag und Hedmark kritisiert – meinen Sie nicht, es ist genug!“

VON DANIEL WETZEL

Das norwegische Schreiben der norwegischen Initiative La Naturen Live – in Deutsch: Lass die Natur leben – ist Teil eines Writingsauftrages gegen bayerische Expansionsbestrebungen rund 1500 Kilometer nördlich des Weltwärtäquators. In mehreren norwegischen Provinzen haben die Stadtwerke München, kurz: SWM, in Windkraftprojekte investiert, die eigentlich einen grünen Imagegewinn in der Heimat einbringen sollten – aber womöglich das Gegenteil bewirken.

Die Pläne haben ihr Ziel vor Augen: „Bis 2022 wollen die Stadtwerke so viel Ökostrom produzieren, wie ganz München benötigt“, wörtlich das Unternehmen forsch für seine „Ambitionsinitiative“, die mit einem Budget von neun Milliarden Euro...

... Diese Potenziale sichern die SWM für Münchens Energiezukunft.“

Für diese Energiezukunft haben die Münchner Stadtwerke bereits einen großen Windpark mit 12 Megawatt in der norwegischen Provinz Hedmark gebaut, weitere 120 Megawatt im mittelnorwegischen Trøndelag errichtet und drei weitere Großprojekte in Angriff genommen. Damit können die Stadtwerke eine klimapolitisch weite Weste vorweisen. Man produziert heute schon 4,2 Milliarden Kilowattstunden Ökostrom, freut sich das Unternehmen: „Das entspricht deutlich mehr als der Hälfte des Münchner Strombedarfs.“ Bis 2022 sollen es 5,1 Milliarden Kilowattstunden Ökostrom sein. Das wären dann schon mehr als 90 Prozent. „Windkrafterzeugung ist aus ökonomischer und ökologischer Sicht in Mitteleuropa sinnvoller als im Raum München.“

Was den ökologischen Aspekt angeht, ist das ein fragwürdiges Statement. Denn während Windräder in Deutschland meist auf gepachteten Agrarflächen errichtet werden, stellen die norwegischen Pläne die Rotortürme mitten in die Wildnis. „Wenn das eintritt, was wir befürchten, verliert Norwegen sein einmaliges Naturerbe“, warnt Per Hamaasand, Vorsitzender der Den Norske Turistforening, der norwegischen Wander- und Trekking-Vereinigung mit 35.000 Mitgliedern. Das En-

als in Deutschland, keinerlei A- oder Kohlekraftwerke ersetzen zu Norwegen hat schon seit Jahren einen Ökostromanteil von 98 Prozent. Zahllose Wasserkraftwerke liehen noch mehr Öko geht eigentlich sind. Doch die konservative Regierung Ministerpräsidentin Erna Solberg in ein Extrajüngferment für den Klimaschutz auch eine Chance auf hohe Erlöse zu erwarten. Die Unterwelt Nordfjella und North Sea Link ist das Königreich Harald des Fünften bald direkt mit dem Stromnetz Deutschlands und Großbritanniens knüpfen. Das es anschließend nur Geld geht, befürchtet den Ärger der wogischen Naturschützer. Dass ein dieses Geldes auch noch in die Taschen deutscher Windkraftinvestoren fließt, macht den Frust in den betroffenen meinden noch größer: Einige Azonen vergleichen die „Ausbaubemühungen“ Bayerns mit der deutschen Besatzungskriegsgefahr. „Wir möchten nicht, dass sich die deutsche Bevölkerung darüber klar wird, was hier passiert.“

Ob dieser Appell über die Sinnhaftigkeit klimapolitisch motivierter Naturzerstörung nachzudenken, ist allerdings nicht sicher. Schließlich warnt die Lin-

Fjorde besonders schwere Eingriffe notwendig macht: In den Bergen und im zerklüfteten Küstengebiet müssen Felsen gesprengt, Schichten mit enormen Mengen an Schotter verfrachtet werden, um die schmalen Zufahrtsstraßen anlegen zu können, auf denen dann Schwerlasten die bis zu 80 Meter langen Rotorblätter zur Baustelle bringen. Inzwischen existiert eine ganze Kette von Windparks entlang der Küste, die für viele Vogelarten eine tödliche Gefahr darstellen. Die Ornithologische Gesellschaft Norwegens zählt jedenfalls seit 2006 allein unter den 68 Turbinen des Windparks Smøla 90 tote Seeadler, zwei tote Königskäse und zahlreiche tote Jäger, Wandler, Zwerg- und Turndukken. „Norwegen hat nur noch zwölf Prozent Wildnis übrig, und diese Fläche schrumpft“, sagt Hamaasand. „Wir möchten, dass sich die deutsche Bevölkerung darüber klar wird, was hier passiert.“

Ob dieser Appell über die Sinnhaftigkeit klimapolitisch motivierter Naturzerstörung nachzudenken, ist allerdings nicht sicher. Schließlich warnt die Lin-

Norwegens bedrohte Wildnis

200 km

Notorbeisene Gebiete (Abstand zu technischen Einrichtungen, u.a. Stromleitungen und Straßen)

- 1-3 km
- 3-5 km
- über 5 km „Wildnis“

En svært stor del av norsk vindkraft er nå eid av tyske interesser. Her skriver den tyske avisa Die Welt am Sonntaq om hvordan tyskeide selskaper ødelegger villmark i Norge.

Ingen forsoning

I 2017 oppnevnte Stortinget en sannhets- og forsoningskommisjon for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner. Denne skal kartlegge norske myndigheters politikk og virksomhet og virkningene av fornorskingspolitikken samt foreslå tiltak som bidrar til forsoning.

I lange tider blei samene sett på som primitive mennesker som skulle fornorskes språklig og kulturelt, og reindrifta blei sett på som en utdøende næring. Likevel klarte reindrifta å overleve, som næring og som kulturbærer, sjøl om det har skjedd mange inngrep som har skapt store utfordringer for drifta.

I seinere år har det blitt slått fast i grunnloven, naturmangfoldloven og ei rekke andre lover at samene og reindrifta har rettigheter til bruk av land og vann. Reindriftsloven bygger på at reineierne har rettigheter til sin næring og sine områder ut fra alders tids bruk. Den norske staten har også ratifisert ei rekke konvensjoner som sikrer rettene til urfolk og minoriteter.

Mens offisiell politikk er at uretten er slutt og at det nå er tid for forsoning, må reindrifta mer enn noen gang kjempe for å unngå eller begrense inngrep som ødelegger natur og landskap, fjerner beitegrunnlag og driftsgrunnlag. Dette skjer samtidig over store deler av reindriftsområdet, i form av gruver, vannkraft, hyttefelt, kraftledninger m.m., men en trussel er i dag i særklasse; vindkraft. Vindkraftselskap og myndigheter har nå satt i gang en offensiv mot reindrifta uten sidestykke i historia.

I en slik situasjon blir det vanskelig å snakke om forsoning.

*Rein beiter på fjellet Nussir i Kvalsund, reinbeitedistrikt 22 Fiettar. Her har reindrifta vært utsatt for eller trua med både vannkraft, vindkraft, gruve, hyttefelt og kraftledninger.
(Foto: Marion Palmer)*

A3. Sammendrag av rapporten

Sammendraget følger kapittelinnstillinga, slik at de som ønsker nærmere informasjon, dokumentasjon og illustrasjoner, kan gå til tilsvarende kapitler i de andre delene.

(B1) Noen fakta om reindrift

Det er stor mangel på kunnskap om reindrift i det norske samfunnet, og dette er en av årsakene til at reindriftsinteressene ofte ikke når fram i saker om naturinngrep i reinbeiteområder. For å vurdere slike inngrep må vi se på alle sider ved reindriften.

Gjerdeanlegg for reinskilling, Sohparváđđa, Karasjok

Det er omlag 3 mill. villrein og 2 mill. tamrein i verden. Reindrift drives over hele nordre del av det eurasiatiske kontinentet. I Norden har rein vært viktig for menneskene siden istida og for samisk kultur så langt tilbake vi kjenner denne. Tamreindrift har røtter mer enn tusen år tilbake og som hovednæring med lange flyttinger har den vært vanlig på Nordkalotten i minst 400 år.

Nå er det 2–300.000 tamrein i hvert av landa Norge, Sverige og Finland, og reindriften utnytter utmarksområder i nær halvparten av landarealet. Det samiske reindriftsområdet i Norge er et sammenhengende område fra Hedmark til Finnmark.

For reindriftsfamilier er reindrift både næring, levemåte og kultur. Reindriften består av seks viktige komponenter: Drift – Landskap – Mat – Språk – Klær – Familie.

Av de mange sidene ved reindriften har myndighetene først og fremst fokus på kjøttproduksjon.

Reinkjøtt og innmat brukes til ei rekke matretter og reinskinn, bein og horn til nytte- og pyntegenstander. Reinprodukter kan brukes til medisinsk og kosmetisk bruk. Uten reindrift vil vi ikke ha tilgang til noe av dette.

Reindrift og tilknyttede aktiviteter er vesentlig i samisk kultur, naturkunnskap og språk. Vindkraftutbygginga er nå i ferd med å fjerne det Samerettsutvalget kalte «Naturgrunnlaget for samisk kultur».

Reinen kan i prinsippet finne seg mat sjøl gjennom hele året, og må bare fores om vinteren i spesielle situasjoner. Reinen er sjølstendig og kan bare til ei viss grad styres av mennesker. Reinflokkene følger innlærte flytte- og trekk-mønstre som er vanskelige å endre. Disse er avhengig av geografiske og klimamessige forhold og kan bare i begrensa grad styres av reindriftsutøverne.

Det er forskjell på hvor tam reinen er både innafor samme flokk og mellom forskjellige flokker. Reinbukker er mindre sky enn simler.

Så lenge reinen finner tilstrekkelig mat, holder den seg helst langt unna menneskelige inngrep. Når det er lite mat kan sulten overvinne redselen og reinen trekker likevel dit den ellers ikke ville gå.

Dersom mennesker forstyrrer reinflokker kan det føre til mange skadevirkninger. Særlig ille er det i forbindelse med kalving.

For å forstå hvordan inngrep i et reinbeiteområde påvirker rein og reindrift, må vi vite hvordan reinen utnytter landskapet gjennom året. Reinen er avhengig av forskjellige beiteressurser til forskjellige årstider. Mellom bruksområdene er det ofte få mulige trekk- og flytteveier. Menneskelige inngrep har gjort at tidligere mulige flytteveier og trekkleier har blitt stengte eller beiteområder forsvunnet, og slik har det blitt mindre valgmuligheter. Flytteveier har et spesielt vern i reindriftsloven.

Inngrep som vindkraft i reinbeiteområde må vurderes ut fra hvilken bruk reindriften har av området. Det er som regel ikke mulig å erstatte tapte områder, og inngrep vil ofte føre til fare for sammenblanding med naboflokker og konflikter mellom siidaer og distrikter.

I størstedelen av året går reinen fritt og gjetinga går bare ut på å sørge for at reinen er innafor det området der den skal være. Bare ved sesongflyttinger og spesielle hendinger som merking, skilling og slakting griper reieneierne direkte inn med å samle og lede eller drive flokken. Med inngrep i beitelandet kan de bli tvunget til mer intensiv gjeting.

Fra 1960-tallet tok man i bruk motoriserte kjøretøyer og andre tekniske hjelpemidler i reindriften. Dette gjorde på noen måter arbeidet lettere, men krevde større pengeinntekter og dermed større reinflokker. Der reindriftsamer til da hadde bodd nær flokken om vinteren, bosatte de seg nå i tettsteder eller ved vei. Dermed kunne noen familiemedlemmer ta lønnsarbeid utenom reindriften. Det blei ofte kvinnene, som dermed fikk en svakere plass i reindriften.

Kjøretøy har erstatta kjørerein og mekaniseringa har endra hvilke kunnskaper reindriftsutøvere har behov for. Dette har ført til mindre kontakt med dyra og at de blir mindre tamme. Bruken av kjøretøy har også ført til økte slitasjeskader i terrenget og til helseproblemer for mange reindriftsutøvere.

Variasjoner i terreng gjør at inngrep kan gi langt større virkninger enn de utgjør prosentvis av arealet. For å avgjøre virkningene av et inngrep må man kjenne terrenget og reinens bruk av dette. Det finnes arealbrukskart, men disse er ikke tilstrekkelige som beslutningsgrunnlag. Reindriften er avhengig av å ha fysiske anlegg i terrenget, som gjerder for merking, skilling og slakting. Inngrep kan føre til at disse ikke kan brukes som før. Sperregjerder er nødvendige for å hindre reinen å trekke inn på områder der den ikke skal være.

Organiseringa av reindriften er en kombinasjon mellom den indre samiske organiseringa og den ytre norske, og disse har ofte kommet i konflikt med hverandre.

I samisk reindrift er all rein personlig eid og merka med eierens merke. Grunnenheten i samisk reindriftsorganisering er «siida», som betyr både reinflokken som beiter i lag, folka som arbeider med og eier rein i flokken, og området den beiter på. Mange siidaer holder sammen hele året, mens noen deles eller samles etter sesongbeitene. Bare noen av reieneierne med eget merke har status som sjølstendige drivere, kalt siidaandel.

Hele reinbeiteområdet i Norge er delt inn i vel 80 nummererte distrikter, som har faste grenser og et styre valgt av reieneierne. På høyere nivå er reindriften administrert av Fylkesmannen og Landbruksdirektoratet. Reindriftsstyret er oppnevnt av regjeringa og Sametinget. Denne reindriftsforvaltningen har ingen formell rolle i forbindelse med utbyggingssaker, bortsett fra at Fylkesmannens reindriftsavdeling kan nedlegge innsigelse.

Fra 1800-tallet har Staten styrt reindriften, ofte i strid med samisk tradisjon. I seinere år har staten grepet mer inn i reindriften og det samiske indre sjølstyret er redusert. De mange inngrepa viser at reindriften ikke har kontroll eller sjølstyre over egne bruksområder.

Fra 1970-80-tallet har Staten forsøkt å styre reindriftnæringa etter mønster av norsk landbruk. Reindriftsavtalen har påverka til ensidig kjøttproduksjon og flokkstrukturering i strid med samisk tradisjon. Dette har fått flere uheldige virkningar, som mer sårbarhet for rovdyrangrep og økt behov for foring.

For å kunne forstå virkninga av inngrep i reinbeiteland, må man ha god kunnskap om reindrift generelt og om det aktuelle området. Det finnes mange som har både praktisk erfaring og teoretisk kunnskap om reindrift, men de er ikke ønska av utbyggere til konsekvensutredningar for reindrift. Utbyggere ønsker folk uten særlig reindriftskunnskap, med en tilsynelatende faglig autoritet som kan brukas til å gi konklusjonar som kan forsvare inngrep.

Reinens vandringer og reindriftenes årssyklus er nøye tilpassa klimaet i det området som brukas. Temperatur, vind og nedbør kan være avgjørende for når og i hvilken grad et beiteområde eller annett bruksområde kan brukas. Når inngrep gjør valgmulighetene mindre, blir reindriften mer sårbar for klimaendringar. Indre Finnmark blir særlig hardt ramma av klimaendringar. Dette vil ha stor virkning på vinterbeitene og inngrep som vindkraft vil bidra til å gjøre denne situasjonen ennå vanskeligere.

(B2) Noen fakta om vindkraft

Vindturbin Vindturbin i brann, Bösjövarden, Mora, Sverige, 23.02.2020.

(Foto: Dalarnas Tidningar)

Vindturbiner har produsert strøm i over hundre år men først på 1970-tallet starta det i større omfang i andre land og på slutten av 1990-tallet i Norge. Danmark, Tyskland, USA og Kina har gått foran og selskap fra disse landa står for mesteparten av turbinproduksjonen. Danmark har omlag 4300 turbiner og Tyskland 30.000 turbiner, mens det er omlag 50 turbiner i drift i Finnmark og 800 i Norge.

I 2018 sto vindkraft for 5 % av verdens energiforsyning. Verdensproduksjonen blei mer enn dobla fra 2013 til 2019.

Statkraft hevder: «Vindkraft er en av de mest miljøvennlige formene for storskala kraftproduksjon.» Vindkraft gir relativt lite utslipp av klimagasser, men de lokale skadene gjennom direkte naturinngrep er store. Ut fra ønske om å bevare plante- og dyrearters naturlige leveområder, landskap og reindrift er vindkraft ikke miljøvennlig, men en svært miljøskadelig form for kraftproduksjon. Vindkraft må vurderes også ut fra miljøvirkningene av produksjonen av vindkraftverk og ettervirkningene av disse. Vindkraft krever gruver for kobber, neodym, dysprosium, bly, nikkel, aluminium, jern, kalkstein m.m. og produksjonsanlegg for generatorer, turbinblader og fundament, samt sprenging og kjøring i forbindelse med montering. Vindkraft er ikke «utslippsfri». Strømkabler fra vindkraftverk til forbruker bruker også svært mye metaller. Det gjør også elektriske biler.

Klimatiltak må vurdere hele karbonbalansen. Når skog og myr blir rasert for bygging av vindkraft, gir det negativt bidrag til karbonbalansen:

Vindkraft gir ustabil strømforsyning og må derfor suppleres med annen kraftproduksjon. Vindkraft kan lagres på batterier eller som hydrogen, men det er svært kostbart og krever store ressurser.

Vindkraftverk er dyre å holde ved like og har mye kortere levetid enn alle andre typer av kraftverk. Det er også stor fare for brudd på vinger og tårn, brann i generator og oljelekkasje. Det er uklart ansvar for opprydding etter nedlagte og havarerte vindkraftverk og vingene kan ikke resirkuleres. Det synes ikke å være noe plan for ryddig demontering, så turbiner blir bare velta og knust mot bakken.

Vindkraftverk endrer naturlandskap til industrilandskap, ødelegger bomiljø, turmiljø og skader turistnæringa.

Vindkraft er ekstremt arealkrevende. I Norge er 1760 km² areal omdisponert fra friluftsområder (LNFR) til bygge og anleggs-områder for vindkraft, det er mer enn samla areal til industri, byer og tettsteder.

Turbiner i fjellområder gir store naturinngrep. Tårna må fundamenteres i store klosser av armert betong som må graves eller sprenges ned i terrenget og med stag mange meter nedover.

Vindturbiner i drift gir mye lyd. Andre land har krav om 1–2 km avstand mellom turbiner og boliger, men i Norge bygges så nært som 4–500 m. Folk som oppholder seg nær turbiner er mye plaget av støy og rein reagerer sterkt på denne. Støy kan gi helseskader etter langvarig påvirkning.

Vindturbiner avgir også infralyd, som forplanter seg langt og har mange usikre virkninger.

Høye vindturbiner ødelegger synsinntrykket av et landskap, og bevegelsen til vingene gjør at man aldri får ro i naturen. Bevegelsen av vingene skremmer reinen. I solskinn gir roterende vindturbiner skyggekast. Mange vindturbiner har blinkende lys av hensyn til flytrafikk.

Under visse værforhold blir det danna is på turbinvingene. Denne kan bli kasta av i klumper og gjøre skade på folk, rein, andre dyr og materiell. Det er da farlig å gå nærmere enn 400 m og hele vindindustriområder er utilgjengelig for annen bruk om vinteren. Tiltak for å hindre ising og iskast er svært kostbare og/eller miljøskadelige.

Vindkraftanlegg ødelegger leve- og hekkeområder for fugl, og vingene dreper store fugler. Også flaggermus og insekter blir drept av vindturbiner i stor grad.

Slitasje fra vingene fører til at mikroplast og glassfiber spres ut i terreng og vassdrag.

For å montere og vedlikeholde turbiner kreves det breie veier fram til den enkelte turbin og store oppstillingsplasser. Kraftledningene er også store naturinngrep og kan fungere som barriere for rein. Det er linjer for utveksling med utlandet og flere er under bygging eller planlegging.

Det er mange virkninger av vindkraft som er dårlig undersøkt: vibrasjon, infralyd, påvirkning på elektromagnetisk kommunikasjon og radarer, mikroklima, aerosol.

Vindkraftproduksjonen i Norge var i 2019 5,5 TWh, med gitte konsesjoner 18 TWh. NVE sier det nyttbare vindkraftpotensialet i Norge er mellom 400 og 1800 TWh. Det er nok ikke realistisk å bygge ut, men vi kan sammenligne med Tyskland, som på tilsvarende areal har 90 TWh. Mer enn halvparten av dette kan bli bygd ut i reinbeiteområder. Myndighetene har ikke satt noe tak på hvor mye som kan bygges ut.

All vindkraft i Norge har direkte og/eller indirekte subsidier gjennom:

- Direkte investeringsstøtte og produksjonsstøtte
- Elsertifikater eller grønne sertifikater
- Reduksjon i avskrivningstiden
- Gratis transport av krafta
- Skattelette
- Opprinnelsesgarantier
- Eksportgarantier

Samla energiforbruk i Norge i 2018 var på 215 TWh, derav 124 TWh som elektrisitet. Målsettinga er å erstatte 80 TWh fossil energi med elektrisitet. Dette kan mer enn dekket ved opprustning av eksisterende vannkraftverk, energisparing og energieffektivisering i bygg og industri, samt kraftverk som er under bygging eller har fått konsesjon. For innenlands bruk er det ikke nødvendig med nye konsesjoner til vindkraftverk i Norge.

Noen mener vi skal bygge ut vannkraft og vindkraft og forsyne Europas voksende strømforbruk slik at de kan legge ned kullkraftverk og kjernekraftverk. Bare fra kull og olje produseres det i Europa over 15 ganger norsk elektrisitetsproduksjon. Ei utbygging som vil monne her krever både utbygging av resterende vassdrag og ei mangedobling av vindkraftproduksjonen.

Mer realistisk er at Norge skal eksportere vann- og vindkraft når det ikke blåser på kontinentet

for så å importere tilbake når det blåser der. Dette vil føre til svært ustabile strømpriser og til langt større bruk av effektkjøring av vannkraftverk, til skade for livet i vannmagasiner og elver.

Norsk vannkraft har i stor grad vært offentlig eid, men nå er over 80 % av vindkraftverka eid av utenlandsk kapital. Norske selskaper starter opp prosjekt, for så å selge konsesjonene til utenlandske eiere.

Norge er knytta til EUs energipolitikk med bl.a. fornybardirektivet og energibyrådet ACER. Både vindkraftsatsing og utenlandskabler er ønska fra EU.

Hvem tjener på vindkrafta?

- Konsesjonssøkere
- Kraftverkseiere
- Grunneiere
- Leverandører
- Transportselskap
- Maskinentreprenører
- Konsulentselskap

I forhold til investeringene gir vindkraft svært lite arbeidsplasser lokalt og ellers i Norge.

(B3) Hvordan påvirker vindkraft reindriften?

Vurdering av påvirkning av inngrep i reinbeiteland må gjelde lokale, regionale og kumulative effekter.

*Om det ikke foregår akkurat slik, så er vindkraft til skade både for det som flyr i lufta og for rein på bakken.
(Illustrasjon: Jean-Michel Thiriet)*

Direkte beitetap

Beiteland og beiteplanter blir dekket av fundament for turbiner, veier, oppstillingsplasser, trafostasjoner og master, vegskjæringer og fyllinger, alt areal som endres gjennom graving, sprenging og utfylling. Beitetap kan også oppstå gjennom at naturen endres ved utbygging, som opptørking av myrer osv.

Unnvikelse av fysiske anlegg

Rein som går fritt på beite vil unngå områder nær turbinene i større eller mindre grad. Det kan gjelde flere kilometer fra anlegget, og varierer med topografi, vær og om reinen har valgmuligheter. Årsaker kan være synet av turbinene, særlig når de er i drift, blinkende lys, skyggekast, hørbar lyd og infralyd. Når rein skyr sine tradisjonelle beiteområder, vil den lettere trekke til områder der den ikke skal være, f.eks. over grensene til nabosiidaer eller nabodistrikter. Dette fører lett til sammenblanding med naboflokker. Det blir da nødvendig med tiltak som økt gjeting og/eller gjerdebygging. Ved sammenblanding blir det nødvendig å ta all reinen inn i skillegjerde, noe som betyr mye ekstraarbeid og fører til økt slitasje på naturen.

Turbiner som barriere

Når rein møter ei rekke vindturbiner, vil den oftest snu, og beiteområde på andre sida av turbinene blir ikke utnyttet.

Anleggsarbeid

I anleggsperioden vil det være en stor trafikk med maskiner og mennesker. Det vil gi mye støy og blinkende lys. Sprengingsarbeid gir mye støy og støv. Også i driftsfasen vil området være mer besøkt av mennesker og maskiner enn tidligere.

Sperring av flyttveier

Sperring eller innsnevring av flyttvei vil kunne føre til tap av rein, særlig under vårflytting like før kalving.

Kraftlinjer

Høgspenningslinjer utløser elektriske utladninger som gir UV-lys, som reinen kan se, men ikke mennesker. Reinen vil da forsøke å unngå disse linjene.

Dyrevelferd

Forstyrrelser og hinder for rein og reindrift kan føre til vansker med gjennomføring av brunst og kalving. Dette vil gi lavere kalveprosent, større rovdyrtap, lavere slaktevekt og dårligere kondisjon hos kalver som skal bli livdyr. Verken myndigheter eller organisasjoner med ansvar for dyrevelferd har engasjert seg i dette.

Virkninger for reindriftsutøvere

Vindkraftinngrep i reinbeiteland betyr at man ikke lenger kan holde på som man har gjort i generasjoner. Naturen blir endra og reindriftsutøverne opplever landet som invadert av nye aktører uten forståelse for reindrift, uten språk- og kulturkunnskap. Plutselig er det disse som bestemmer over hvordan reindriften får drives. Reindriften må tilpasse seg til installasjoner og uforutsette hendelser.

Dette gir tap av inntekt på grunn av at færre kalver blir født og vokser opp og at rein som slaktes har lavere vekt. Det fører til ekstraarbeid med gjeting, gjerdebygging, skilling og andre tiltak for å holde reinen på sitt rette beite. Resultat blir oftest redusert inntekt og økt stress, slitasje og sykdom.

– For reindriftsutøverne er dette ei stor psykisk, sosial, kulturell og språklig påkjenning, redusert trivsel og motivasjon. Det er virkninger som er vanskelig å sette ord på og umulig å betale erstatning for. Sorg over ødelagt natur og tap av livsform er aldri tema i konsekvensutredninger.

Usikre virkninger

Fare for ulykker og uforutsette hendelser, som oljelekkasjer, turbinhavari, brann i vegetasjon, virkningene av infralyd og av mikroplastbiter og glassfiber som slites av vingene og spres ut i naturen.

Avbøtende tiltak?

Utbyggere og andre vindkrafttilhengere hevder man kan ivareta reindriften med avbøtende tiltak:

– Redusere skaden av inngrepet med lokalisering av turbiner, tidsbegrensning av anleggsarbeid og driftstid, revegetering av ødelagte områder osv.

– Kompenserende tiltak som reingjerder, erstatningsområder, økonomisk kompensasjon.

Noen tiltak kan kanskje gjøre skadevirkningene mindre enn de ellers hadde vært, men ingen tiltak kan hindre at vindkraftutbygging fører til mindre bruksområde for reindriften og dermed mindre beitegrunnlag, som igjen gir redusert reintall og færre kan leve av reindriften. Av foreslåtte avbøtende tiltak er mange urealistiske, og bare egne som argument for utbygging.

(C1) Erfaringer fra sju reinbeitedistrikt med vindkraft

Vindkraftverket på Bessakerfjellet på Fosen blei satt i drift i 2008 og har ført til store problemer for reindriften der.

(Foto: Bente Haarstad)

I 2014/15 blei det gjort en undersøkelse «Hva er erfaringene fra reindriften fra tidligere vindkraftutbygginger?», bygd på intervju med reindriftsutøvere i de distriktene der det til da var bygd ut vindkraft. Denne blei publisert i *Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke / Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen*. Vi har gjengitt et utdrag av denne og oppdatert med hva som videre har skjedd fram til 2020.

Vindkraftanlegga som da var etablert i reinbeiteområde var, med navnet på reinbeitedistriktet i parentes:

Trøndelag: Bessakerfjellet (Fovsen-Njaarke), Vikna (Åarjel-Njaarke), Ytre Vikna (Åarjel-Njaarke)

Hundhammarfjellet (Voengelh-Njaarke)

Nordland: Nygårdsfjellet (Gielas)

Troms: Fakken (Vannøya)

Finnmark: Rákkočearru (Rákkonjára) og Kjøllefjord (Čorgáš)

Alle distriktene hadde fått redusert beite fordi reinen i større eller mindre grad unnveik vindkraftområdene. De aller fleste hadde tapt trekk- og/eller flyttleier og også erfart at det blei større press på andre beiteområder eller mot innmark. Dette kan igjen gjøre det nødvendig å redusere reintallet, og dermed også hvor mange som kan leve av reindriften.

Ved flere av anlegga har det også blitt større og andre virkninger enn det man kunne forutse på forhånd. Da disse anlegga blei etablerte var vindkraft i reinbeiteområde noe nytt, og verken utredere

eller reineiere kunne fullt ut forutse virkningene. Derfor har noen virkninger ikke kommet fram i konsekvensutredninger eller ved skjønnsaker om erstatning.

Dette blir bekrefta og tildels forsterka av våre oppdateringer i 2020. Alle distrikta har da fortsatt problemer på grunn av vindkraftutbygginga og flere har mista store beite- og driftsområder. Ingen av distrikta sier at reinen har vent seg til vindturbinene.

Alle disse undersøkelsene er gjort i forhold til ganske små vindkraftanlegg. Med større anlegg og større turbiner som nå bygges/planlegges må man også regne med større virkninger.

Ved de fleste av disse utbyggingene har reinbeitedistrikta først protestert mot planene og klaga NVE sine konsesjoner inn for OED uten å vinne fram. Vet et par av utbyggingene har reindriffta godtatt utbygging, i den tro at de ikke kunne stoppe utbygginga og at de ville tape mer ved ekspropriasjon enn ved avtale. De har forskjellige erfaringer med samarbeidet med utbygger, flere sier de føler seg overkjørt.

Et flertall av de berørte distrikta forteller at de har hatt liten eller ingen innflytelse på utarbeidinga av konsekvensutredninger. Utrederne var lite interessert i reindrifftssamenes kunnskaper om drifta og ikke villige til eller i stand til å formidle reindrifftskunnskapen inn i utredningene.

(C2) Noen erfaringer fra motstand mot vindkraft i reinbeiteland

Ei rekke planer om vindkraftutbygging har møtt lokal motstand, både i og utafor reindrifftsområde. Vi ser på noen eksempler der reinbeitedistrikt har protestert mot utbygging og i større eller mindre grad fått støtte fra andre.

Maja Kristine Jåma fra Fosen holder appell i Trondheim foran Tingretten 08.06.2017.

(Foto: Aud Marie Mollan)

Fosen

Distrikt 6 Fovsen-Njaarke har blitt utsatt for nær 30 vindkraftprosjekter, mer enn noe annet reinbeitedistrikt.

Første utbygging var Bessakerfjellet. Reindriften på Nord-Fosen inngikk avtale om å godta denne i håp om å slippe flere utbygginger, men fikk i stedet mange flere, som Harbakfjellet og Roan.

På Sør-Fosen har reindriften hele tida gått mot utbygging, særlig av Storheia, et sentralt vinterbeite. De er svært misfornøyd med konsekvensutredninga og har fått laga en egen motrapport.

I 2010 ga NVE konsesjon til fire vindkraftanlegg på Fosen: Sørmarkfiellet, Roan, Kvenndalsfiellet og Storheia samt to kraftledningsanlegg. Alle vedtaka blei påklaga til OED, som opprettholdt konsesjonene. Reindriftsgruppa på Sør-Fosen har gått til ei rekke rettsaker, og våren 2020 venter de fortsatt på en dom. Saka er klaga inn for FNs rasediskrimineringsorgan, CERD, som har bedt om at utbygginga stanser til de er ferdig med behandlinga. Dette har ikke myndighetene godtatt. Utbygginga har fortsatt og anlegget blei åpna i mai 2020.

Fire av kraftverka på Fosen og to lenger sør utgjør et samla prosjekt kalt Fosen Vind, som er Norges største vindkraftprosjekt, og største industriutbygging på land, til 11 milliarder kroner. Statkraft samarbeider nå med sveitsiske aksjonærer.

Kvitfjell / Raudfjell

På Kvitfjellet og Raudfjellet Kvaløya i Tromsø bygges nå et av Norges største vindkraftverk. Planlegginga av Kvitfjell starta på 1990-tallet og det var relativt liten motstand, og konsesjonen blei ikke påklaga. I 2012 ga NVE konsesjon også til Raudfjell, og da var motstanden langt større. Initiativet kom fra lokale interesser, som seinere har solgt til tysk kapital. Representant for selskapet er samtidig styreleder i Norwea. Krafta er solgt til aluminiumsprodusenten Alcoa, med eksportgaranti fra GIEK.

Kvaløya (Sállir) er helårsbeite for reindrift og utbyggingsområdet er sentralt vinterbeite- og kalvingsområde. I tillegg har det også vært arbeida med å få et mindre anlegg på Sandhaugen sør for Raudfjellet. Dette blei avslått av OED i 2019.

Anleggsarbeidet pågår våren 2020 og utbygger vil ikke respektere vilkåret om å stanse arbeidet i kalvingstida.

Det er også mange andre som har protestert, og ei Facebookgruppe med navnet «Stopp vindkraftrasingen på Kvaløya» har stor oppslutning.

Fálesrášša

Fálesrášša i Kvalsund (Fálesnuorri) er sommerbeite i reinbeitedistrikt 21 Gearretnjárga. Vindkraft her vil ramme kalvingsland, beite-, trekk- og luftområdet. Bak vindkraftplanen sto Finnmark Kraft, med Finnmarkseiendommen blant eierne, i samarbeid med Fred Olsen Renewables.

Konsekvensutredninga var svært dårlig og bygde på påstander om at rein vil tilpasse seg anlegget. Etter at NVE ga konsesjon i 2013 økte motstanden. Reindriftingsdommen i Gearretnjárga skreiv debattinnlegg og fikk direkte møte med olje- og energiministeren. Naturvernforbundet og Sametinget engasjerte seg også, og i 2015 avslo OED konsesjonen. Likevel inkluderte NVE Fálesrášša i prioritert utbyggingsområde i forslaget til Nasjonal Ramme for vindkraft.

Kalvvatnan

Fred Olsen Renewables planla vindkraftanlegg på 40 km² på grensa mellom Trøndelag og Nordland, i kalvings- og sommerbeiteområdet til reinbeitedistriktene Åarjel-Njaarke og Voengel-Njaarke.

Konsekvensutredninga blei av reindriften i området karakterisert som mangelfull og feilaktig, og

områdestyra for reindrift ga innsigelse, men NVE ga likevel konsesjon. Etter det økte motstanden fra samiske organisasjoner, miljøorganisasjoner og den sørsamiske menigheten. Særlig var ungdommen i reinbeitedistrikta aktiv, og fikk møte FNs spesialrapportør for urfolksspørsmål.

Motstanderne av vindkraftprosjektet la stor vekt på betydninga for samisk språk og kultur. Dette pressa OED til å omgjøre konsesjonsvedtaket, bl.a. grunnlagt med konvensjonen om politiske og sivile rettigheter.

Likevel kom seinere et nytt selskap og prøvde seg med ny utbyggingsplan, men blei kontant avvist av reinbeitedistriktene.

Davvi

Grenselandet AS, med det finske oljeselskapet St1, har planlagt et av Europas største vindkraftverk midt i Norges nest største inngrepsfrie område, på grensa mellom Lebesby og Tana. Finnmark Kraft var med i starten, men trakk seg ut.

Planområdet ligger vesentlig i distrikt 13 Lágesduottar, men vil mer eller mindre ramme også distrikta 9, 14 og 14A. Grenselandet la fram melding for Davvi Vindpark i 2017. Det kom 50 høringsuttalelser, de fleste negative, og det er mye motstand, særlig i Tana og Karasjok. I Lebesby er det mer positiv holdninga til utbygging. Sametinget har gått mot utbygging og Naturvernforbundet har prioritert saka.

Tross protester fra reindriffta blei konsekvensutredninga utarbeida av Multiconsult, med reindrifftutredning av Naturestaurering i samarbeid med Samisk næringsforbund. Distrikt 13 engasjerte Protect Sápmi til å lage egen utredning, og de to utredningene står skarpt mot hverandre både i skildringa av dagens reindrift og i analyse av virkninger av vindkraft.

Grenselandet har tilbudt de ramma reinbeitedistriktene store penger for å inngå avtale, og klart å få avtale med distrikt 9, som bare vil bli indirekte ramma, men de andre distrikta har avvist alle tilbud.

I forslag til Nasjonal Ramme for vindindustri blei dette området ekskludert, men etter at ramma blei vraka er det mer aktuelt igjen, særlig med bygging av ny hovedkraftlinje til Varangerbotn.

Konsesjonssøknad blei sendt i 2019.

Øyfjellet

Øyfjell vindkraftverk med 400 MW og 70 turbiner er planlagt i inngrepsfri natur i Vesterfjellan ved Mosjøen. Vesterfjellan var beitelandet til den samisk pioneren Elsa Laula Renberg. Vindkraftverket vil påvirke Lomsdal-Visten nasjonalpark.

Kraftverket vil stenge den eneste mulige flytteveien for distriktet etter at den andre mulige veien er ødelagt av vannkraftutbygging.

I reinbeitedistrikt Jillen-Njaarke var det først planlagt et vindkraftverk øst for Mosjøen, men dette blei avvist av OED i 2014. Samme år blei det gitt konsesjon til Øyfjellet vindkraftverk, med endringer i 2018. MTA blei godkjent i 2019 med visse vilkår, men anleggsarbeidet starta våren 2020 sjøl om vilkåret om avtale med reindriffta ikke er oppfylt. Reindriffta krevde stans i anleggsarbeidet under flytting og kalving, men OED ga tillatelse. Dette har ført til store problemer og trolig tap av kalver.

(C3) Vindkraft og reindrift i Sverige

*Tyske montører som bygger vindkraftverket i Granberget, Robertsfors kommun, Sverige.
(Foto: Erland Segerstedt)*

Utbygginga av vindkraft i Norge og Sverige har skjedd i nært samarbeid, bl.a. om ordninga med grønne sertifikater. Sverige har bygd og bygger ut mye vindkraft på reinbeiteland.

Det er store motsetninger mellom vindkraftselskap og reindrift og uenighet om hvordan vindkraft påvirker rein og reindrift.

Vindkraft er bygd ut i stor skala i Sverige i løpet av vel ti år. I 2019 var produksjonen nesten 20 TWh eller 3-4 ganger så mye som i Norge, og man regner med fordobling innen 2023. Mesteparten av utbygginga skjer nå i nord, for det meste i reinbeiteområder.

Det som skal bli Europas største vindkraftanlegg er under utbygging i Markbygden nær Piteå, med 1100 turbiner på 450 km², på området til skogssamebyen Östra Kikkejaur.

I Sverige blir store vindkraftanlegg regna som miljøfarlig virksomhet og krever derfor tillatelse fra länsstyrelsens miljöprövningsenhet. Denne kan overklages til Mark- och miljödomstolen og Mark- och miljööverdomstolen. Det kreves også tillatelse fra berørte kommuner. Nesten en tredel av søknader får avslag, noen ganger begrunna med hensyn til reindrift.

Der er forska mer på virkningene av dette enn i Norge. Resultata viser at vindturbiner i drift skremmer reinen og at veger er hinder, men virkningene av kraftlinjer er mer usikre. Siden svenske vindkraftutbyggere ikke kan vise til svensk forskning på at reinen venner seg til vindkraft, forsøker de å vise til norsk forskning.

Malå sameby har fem vindkraftparker i sitt vinterbeite og ytterligere tre parker har fått konsesjon. De sier resultatet er mye verre enn de ante på forhånd.

Samebyen Östra Kikkejaur har fått halve sitt vinterbeite dekket av vindkraftverk, og må derfor fore reinen langt mer enn før.

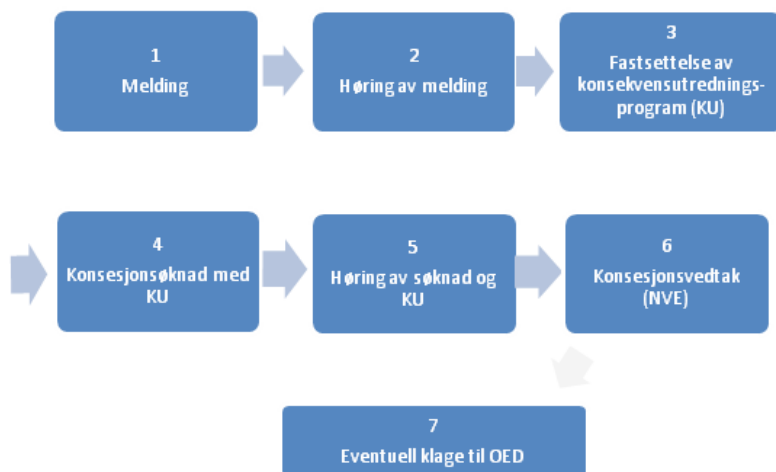
For samebyene betyr de mange vindkraftplanene svært mye ekstraarbeid.

Den svenske regjeringa skal i 2020 komme med forslag om konsultasjonsordning med Sametinget om vindkraftutbygging.

Samernas Riksforbund sier at samebyene er en underlegen part i dialog med utbyggere.

(D1) Lovverk og saksbehandling

Saksqanq for vindkraftsaker. (Illustrasjon: vindportalen.no)

Lovverk og saksbehandling for kraftsaker etter energiloven skiller seg fra utbyggingssaker etter plan- og bygningsloven, f.eks. gruver:

- Kommunen har ingen rolle i planprosessen og har ikke myndighet til å vedta verken planprogram eller reguleringsplan.
- Miljømyndighetene har ingen rolle i prosessen.
- Anleggskonsesjon erstatter både reguleringsplan, utlippstillatelse og driftskonsesjon. Mens f.eks. en gruveplan kan avslås på seks trinn i saksbehandlingen, kan en vindkraftplan ikke avslås før ved endelig konsesjonsbehandling.
- Energiforvaltningen har styring fra begynnelse til slutt. Konsesjon kan bare ankes til OED.

Saksbehandlingsprosessen

Vindkraftverk på over 10 MW må ha konsesjon fra NVE.

Hovedtrinn i prosessen:

Initiativ

Et hvert registrert selskap kan ta initiativ og utarbeide planer. Reindrifta, andre brukere og naturverninteresserte har på dette stadiet ingen rett til informasjon eller til å få informere. Mye av premissene for utbygginga blir lagt her. Initiativtaker kan kontakte rettighetshavere og inngå avtaler før virkningene av inngrepet er klarlagt.

Melding

Tiltakshaver sender melding til NVE, som sender denne på høring. Sametinget kan kreve konsultasjoner. Etter høringen fastsetter NVE utredningsprogram. NVE kan ikke avslå ei melding, men må sende til videre behandling.

Konsekvensutredning

Konsekvensutredning gjennomføres av dem tiltakshaver ønsker. De skal ha «relevant faglig kompetanse», men det er ingen kriterier for dette. Det er ikke krav om reindriftskompetanse for å

utrede konsekvenser for reindrift. Utbygger ønsker utredning som ikke finner problemer som kan hindre utbygging. Kumulative virkninger skal utredes, men det blir ofte ikke gjort.

Konsesjonssøknad

Når konsekvensutredningene er gjennomført, kan tiltakshaver søke om konsesjon. NVE arrangerer informasjonsmøter og sender søknad på høring. Sametinget kan fremme innsigelse eller kreve konsultasjon med NVE. Konsesjon kan påklages til OED.

Detaljplanlegging

Etter konsesjon skal utbygger lage en detaljplan med miljø-, transport- og anleggsplan. Dette skal godkjennes av NVE, som også skal føre tilsyn under utbygging og drift.

Avvikling

Når vindkraftanlegg er utslitt skal de i prinsippet nedlegges, anlegget fjernes og landskapet tilbakeføres, men det er ikke sikra at det blir satt av penger til dette, og ingen garanti for at det blir gjort.

Utbyggere og pådrivere ønsker seg et ennå enklere og raskere system for behandling av søknader. Forsøk på Nasjonal Ramme for vindkraft blei gitt opp i 2019. Nå planlegges endring av konsesjonsprosessen og stortingsmelding om vindkraftutbygging er venta sommeren 2020.

Lover som påvirker vindkraftutbygging

- Energiloven (hovedlov).
  - Plan- og bygningsloven (i begrensa grad).
  - Naturmangfoldloven. Krever bærekraftig bruk og hensyn til samisk kultur, men blir lite brukt i praksis.
  - Reindriftsloven. Ikke forbud mot inngrep, med unntak av flyttleier.
  - Kulturminneloven. Sikrer kartlegging, men hindrer ikke inngrep.
- Same- og urfolksrett:
- ILO-konvensjon 169 om urfolk.
  - FNs konvensjonen om sivile og politiske rettigheter.
  - FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering.
  - FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD).
  - Grunnlovens sameparagraf §108.
  - Sameloven.
  - Finnmarksloven.
  - Konsultasjonsordning. (Forslag om lovfesting under behandling).

Dersom ikke rettighetshavere frivillig inngår avtale med utbygger, kan Staten ved NVE ekspropriere til vindkraftutbygging. Loven om ekspropriasjon (oreigningslova) sier det kan eksproprieres til vindkraftverk, men bare på vilkår av «inngrepet tvillaust er til meir gagn enn skade». Men hvordan måle gagn for investorer opp mot skade for reindrift og natur?

Hvem er egentlig part eller rettssubjekt i reindriften? De eneste som kan representere reindriften i inngrepsaker er de som sjøl bruker områdene til reindrift. Reindriften kan derfor ikke representeres av statlige organer for reindriftsforvaltning og heller ikke av Sametinget. Det er likevel ofte uklart hvem som er part i ei utbyggingssak av reinbeitedistrikt, siida, siidaandel og enkelt reineier.

Mange lover sikrer tilsynelatende hensyn til natur og reindrift, men disse blir oftest tillagt liten vekt ved forvaltning og domstolsbehandling.

(D2) Kunnskapsgrunnlaget

Hvilke interesser tjener forskningen? NINA er institutt for naturforskning, mens Cicero er klimaforskningsinstitutt. Som det går fram av plakaten er Cicero tilskutta WinWind, et EU-prosjekt som skal forske på hvordan vindkraftindustrien kan overvinne motstanden mot vindkraftutbygging.

Vedtak om vindkraftutbygging har store konsekvenser og krever derfor et solid kunnskapsgrunnlag. Flere lover og konvensjoner, som naturmangfoldloven og konvensjonen om biologisk mangfold, sier at det i naturforvaltninga skal legges vekt på både vitenskapelig og tradisjonell og lokal kunnskap. I hvilken grad har utbyggere, grunneiere, kommuner, NVE, OED og andre berørte parter et slikt allsidig kunnskapsgrunnlag? Hvem legger fram kunnskapsgrunnlaget for vedtaka og hvilke interesser tjener de?

Da vindkraftutbygginga starta i Norge fantes det praktisk talt ingen forskning om hvordan denne kunne påvirke reindrifta. Forsking som ikke var relevant blei brukt til å forsvare utbygging.

Både forskning og konsekvensutredning om rein og vindkraft i Norge er nå dominert av et lite miljø som driver både forskning og utredning. Deres konklusjoner om at vindkraft ikke er til skade for reindrift er i strid både med reindrifutøvernes erfaringer og med øvrig norsk, svensk og internasjonalt forskningsmiljø. Også innenfor forvaltninga er mange kritiske til de utredningene som blir brukt som grunnlag for konsesjoner.

NVE og vindkraftutbyggere støtter seg likevel på denne oppdragsforskninga, som alltid konkluderer med at rein ikke unnviker turbiner og at inngrep trygt kan gjennomføres.

Konsekvensutredninger gjennomføres som regel uten å se på samla belastning av inngrep. Metoder som blir brukt er

- Måling av tykkelse og utbredelse av lavdekke eller annen vegetasjon
- Måling av mengde avføring fra rein
- Observasjon av reimens adferd under trekk og driving
- Flyfotografering

- GPS-merking av rein
- Intervju med reindriftsutøvere

Mange av disse metodene gir svært usikre resultater, men blir likevel brukt og tolka i ønska retning. Forskere og konsekvensutredere kan oftest ikke samisk, har ingen erfaring med praktisk reindrift, og har ofte dårlig forhold til reindriftsutøverne.

Den mest brukte utreder om vindkraft og reindrift er Naturrestaurering AS, som er nært knytta til Multiconsult og Norwea. De har blitt hardt kritisert fra reindriftsutøvere og fra andre fagmiljøer for ei rekke utredninger, bl.a. Kalvvatnan, Nygårdsfjellet, Kjøllefjord, Maurneset, Buheii. Også ved andre utbygginger viser utbyggere til undersøkelser til Naturrestarurering som dokumentasjon på at rein venner seg til inngrep og at reindrift ikke blir skadelidende ved utbygging.

Flere store konsulentselskap er medlemmer i vindkraftbransjens organisasjon Norwea. De samme konsulentene brukes også som premissgivere for kommuner og fylkeskommuner.

I forskningsmiljø har det vært klare uenigheter i flere tiår og forskere har vitna mot hverandre i rettssaker om utbygging av vindkraft i reinbeiteområde.

De aller fleste forskningsprosjekter er gjort av folk uten reindriftsbakgrunn eller annen samisk bakgrunn. Det finnes likevel noen få unntak. Blant dem er Protect Sápmi, som er danna av norske og svenske reindriftsorganisasjoner. De bruker kvalifiserte samiske forskere og har gjort flere utredninger på bestilling av reinbeitedistrikter, men mange er likevel skeptiske til deres strategi med å skulle løse konfliktene med dialog mellom utbygger og reindriften.

I noen tilfeller har reinbeitedistrikt bestilt egne utredninger, men disse blir avvist av utbyggere og NVE.

(D3) Påvirkerne

*Påvirkere demonstrerte mot vindkraftplaner utenfor Trønderenergi 13.05.2019. Bak demonstrasjonen sto ei rekke miljøorganisasjoner og samiske organisasjoner.
(Foto: Naturvernforbundet)*

Både overordna vedtak om vindkraftutbygging og konsesjoner til enkelte vindkraftanlegg blir påvirkta av ei rekke pressgrupper. Hvem som har vært for og mot vindkraftutbygging har i stor grad endra seg i løpet av de siste par tiåra.

På 1980-tallet var sol- og vindkraft miljøbevegelsens alternativ til kjernekraft og kullkraft. Etter hvert blei det mer interesse for vindkraft både fra staten og kommersielle selskaper, og fra opprettinga av Enova i 2001 har vindkraftutbygging blitt hjulpet fram av statlige støtteordninger. Støtteordningene hadde fra starten støtte fra alle politiske partier. Miljøstiftelsen Zero blei oppretta i 2002 for å fremme vindkraft.

Samiske organisasjoner var også åpne for vindkraft, men krevde en helhetlig plan. Fram til etter 2010 var det nesten bare enkelte reinbeitedistrikter som sa nei til vindkraftutbygging.

Rundt 2000 var det ingen miljøorganisasjoner som sa nei til vindkraft, etter hvert blei flere av dem mer skeptiske, først ut var Norges Miljøvernforbund. Naturvernforbundet vedtok ei mer kritisk holdning i 2013, men fortsatt var Natur og Ungdom og WWF positive til vindkraftutbygging.

Også i mange partier har motstanden økt, og det er delte syn i alle partier. Bare Rødt er mot videre utbygging av vindkraft på land. SV og MDG har vedtak mot vindkraft i samiske reinbeiteområder, men disse er ikke helt klare. Alle andre partier er tilhengere av vindkraftutbygging, uten reservasjoner i forhold til reindriftsområder.

Motstanden har også kommet til uttrykk gjennom lokale motstandsgrupper og landsomfattende organisasjoner som La Naturen Leve og Motvind.

Vi har skrevet til ei rekke organisasjoner og institusjoner og stilt dem følgende spørsmål:

1. I hvilken grad bør det bygges ut vindkraft i Norge? Hvor bør det og hvor bør det ikke bygges?
2. Bør det bygges ut vindkraft i reinbeiteområder?
3. Hva har deres organisasjon/institusjon gjort for å undersøke virkninger av vindkraft på reindrift? Hvilket kunnskapsgrunnlag bygger standpunktet deres på?
4. Er det etter deres oppfatning lovlig å bygge ut vindkraft i reinbeiteområde også når reindrifta

motsetter seg dette? Hvilke juridiske vurderinger har dere gjort av dette?

5. Er avbøtende tiltak for reindrifta mulige og i såfall hvordan?

6. Hvilken rolle bør reindriftnas egne organisasjoner og organer spille i vindkraftutbygging? Har dere noen erfaring med eller kjennskap til direkte dialog mellom vindkraft- og reindriftnas interesser? I såfall hvordan er disse erfaringene?

Dette er ei kort sammenfatning av deres syn, ut fra svare vi har fått og andre kilder:

NORWEA – Fordeler og ulemper må veies og myndighetene avgjør konsesjon.

Zero – Ønsker utbygging med minst mulig konsekvenser for reindrift. Opp til konsesjonsmyndighetene.

Naturvernforbundet – Konsekvent nei til vindkraft i reinbeiteområde

Natur og Ungdom – Ikke vindkraft i reinbeiteområder, ellers for vindkraft.

Miljøvernforbundet – Nei til all vindkraftutbygging.

Verdens villmarksfond – For vindkraft, men krav om samtykke for bygging i urfolksområde.

Bellona – For vindkraft, ingen kompetanse på reindrift.

DNT – Ikke mot vindkraft, men på naturens premisser. Felles interesse med reindriftnas i å ivareta natur.

NSR – Vindkraftutbygging i reindriftnas område er i strid med folkeretten.

NRL – Reindriftnas må ha rett til å si nei.

NVE – Vindkraft er symbol på bærekraftig utvikling.

NHO – Må tåle naturinngrep.

LO – Reindrift står i veien for arbeidsplasser.

A4. Oppsummering og noen spørsmål

Utbygging av vindkraft er samla største naturinngrep og største naturendring i norsk historie. Det området som vindkraftutbygginga endrer fra naturområder til industriområder er større enn arealet av alle byer og tettsteder i landet.

For de 4/10 av landet der utmarka brukes til reindrift betyr dette i tillegg et hardt slag mot grunnlaget for denne næringa og for samisk kultur og språk.

Etter de overordna lovene og konvensjonene for naturforvaltning, samerett og urfolksrett skal dette ikke være mulig. Vi har derfor forsøkt å finne ut av hvorfor og hvordan dette likevel blir gjort.

Store ord i lovverket

Kongeriket Norges grunnlov sier i §108: *Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.* Norge har ratifisert FNs konvensjoner om sivile og politiske rettigheter, om biologisk mangfold og mot rasediskriminering, samt ILO-konvensjonen om urfolk, og slutta seg til FNs erklæring om urfolks rettigheter. Alle disse dokumentene tilsier at urfolk har rett til vern om sin kultur og naturgrunnlaget for samisk kultur. Dette er forpliktelser som norske myndigheter er både moralsk og juridisk bundet av.

Naturmangfoldloven sier i §1: *Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.* Og videre i §8: *Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.*

Samisk demonstrasjon mot Alta-utbygginga, 13.01.1981. Snart 40 år har gått, men staten anerkjenner fortsatt ikke samenes rett til å hindre naturinngrep. (Foto: Lars M. Hjorthol)

Vår gjennomgang av vindkraftsaker, både i og utenfor reinbeiteområder, viser at disse bestemmelsene i svært mange tilfeller ikke blir tatt alvorlig i saksbehandlingen. 40 år etter kampen om utbygging av Alta-Guovdageaidnu-vassdraget er samenes rett til land og vann bare blitt styrka på papiret, men ikke i praksis. Ut fra disse reglene skulle det ikke engang være tillatt å planlegge vindkraft i reinbeiteområder. Likevel er det laga minst et hundretall slike planer og en knapp tredel av disse er allerede gjennomført eller gitt konsesjon.

Svart og grønn profitt

Energi er i dagens samfunn ei vare, som man på mange vis kan tjene penger på. Man kan produsere, transportere og montere produksjonsmidler som oljeplattformer, vann- og vindturbiner. Man kan selge bensin, diesel, gass, kull eller strøm til forbrukere. Man kan spekulere på oljebørsen eller energibørsen, kjøpe og selge energiselskaper og man kan selge konsulenttjenester til energiprodusentene. Fra et økonomisk synspunkt er det ingen forskjell på om man investerer i olje, kullkraftverk eller vindkraftverk. Mange selskaper og investorer investerer da også gjerne i både olje og vindkraft, som oljeselskapet St1, som står bak den største vindkraftplanen i Finnmark.¹¹

Det er likevel en stor forskjell på vilkåra for «fossil» og «fornybar» energiproduksjon. Klimaendringene som følge av forbrenning av fossil energi har stempla den fossile produksjonen som «svart», mens alternativa da får stempel som «fornybar» og «grønn». Fordi det har blitt ei internasjonal satsing på overgang fra fossil til «fornybar» energi har det også blitt politisk mulig å gi dem som vil investere i vindkraft, vannkraft og solkraft økonomiske, politiske og forvaltningsmessige fordeler. Vindkraft og andre «fornybare» energikilder får subsidier betalt av staten eller av forbrukerne gjennom statlige pålegg. Denne produksjonen får en stor politisk velvilje, ut fra tankegangen at jo mer vi bygger ut, jo mer bidrar vi til å redde verden fra global oppvarming. Dette blir da ei så viktig oppgave at man må tilrettelegge for raskt og effektiv saksbehandling og sette til side hensyn til natur og andre næringer. «Vi må alle ofre noe for klimaet», som en direktør sa i det nevnte oljeselskapet, som nå også satser på vindkraft.

For dem som investerer i vindkraft er det sjølsagt, som for all annen kapitalistisk investering, egen profitt som er den viktigste drivkrafta. Men det er myten om «det grønne skiftet» som gjør det mulig for dem å få sine investeringer politisk prioritert over alle andre hensyn.

Mens store deler av miljøbevegelsen vil stoppe forbruksveksten, er Zeros alternativ «grønn vekst»

¹¹ Se Davvi vindpark under kapittel C2.

Myten om det grønne skiftet

Bruk av fossile brennstoffer har fra den industrielle revolusjonen ført til økt innhold av CO₂ i atmosfæren. Fra slutten av 1800-tallet har noen forskere påvist at dette fører til global oppvarming, men det tok lang tid før dette blei allment anerkjent og tatt på alvor av nasjonale myndigheter og internasjonale organer. I 1988 blei FNs klimapanel (IPCC) stifta og etter hvert kom ei rekke internasjonale konferanser for å få ned klimautslippa. Det blei klart at vi ikke lenger kunne fortsette å slippe ut stadig mer CO₂ og andre gasser som bidrar til oppvarming, og at det måtte finnes alternativer. Her kom da vindkraft inn i bildet, som en energikilde som er mulig for de fleste land. Den første tida var det særlig miljøbevegelsen som kjørte fram krav om satsing på vindkraft. Klimaet blei sett på som det største problem i verden, og alt annet blei underordna. Dette gjorde at det blei mindre oppmerksomhet om annen forurensing og om inngrep som reduserte arealet for ville planter og dyr, samt for naturbaserte næringer.

Hovedsatsinga i arbeidet med å redde klimaet blei å produsere mer «fornybar» strøm og utnytte denne til kjøretøy, oppvarming og industri som erstatning for fossilt brennstoff, samtidig som deler av det fossile brennstoffet blei bytta ut med ferskere brennstoff som biomasse og biodiesel. All ny produksjon av vannkraft, vindkraft, solkraft og biobrennstoff fikk da status som klimatiltak, uten at man så særlig mye på klimavirkningene av verken de innsatsfaktorene eller naturinngrepa som fulgte med, eller stilte spørsmål ved hva energien blei brukt til.

Både i Norge og andre land fikk vi ei rekke organisasjoner og institusjoner som arbeida for vindkraft, ofte i nært samarbeid med selskap som investerte i slik produksjon. Siden både vindturbiner, strømkabler og elbiler krever store mengder mineraler, blei utvinninga av disse mineralene av mange ikke lenger sett på som miljøproblem, men som miljøtiltak, og mineralene blei definerte som grønne. I Norge sto klimastiftelsen Zero på mineralindustriens konferanse og forkynte «mineralenes betydning i det grønne skiftet» og gruveselskapa klappa entusiastisk. «Det grønne skiftet» blei en ensidig konsentrasjon om ett miljøproblem, så man ikke bare overså andre miljøproblemer, men langt på veg applauderte at de økte. Dette gjorde det politisk mulig i Norge å gi tillatelse til storstilte inngrep i inngrepsfrie områder – og i reinbeiteområder. Fordi man etter sigende gjorde det for klimaet og verdens framtid.

Løsning gjennom «dialog»?

De sakene vi har sett på i denne rapporten viser at all vindkraftutbygging i reinbeiteområder til nå har vært klart til skade for ei næring og en kultur som allerede er sterkt pressa og som ikke tåler mye mer før grunnlaget for fortsatt drift blir borte. De såkalte avbøtende tiltak som tilbys kan i beste fall redusere skadene på kort sikt, men på lengre sikt vil grunnlaget for reindrifta bli sterkt redusert eller borte.

Når et prosjekteringsselskap har sett seg ut et område der det vil etablere vindindustri, tar det ofte kontakt med berørte reinbeitedistrikter for å få en «dialog» med sikte på en avtale. Slike dialoger er aldri likeverdige, det står mellom en part som vil overta den andre partens bruksområde, og som har penger i fleng og staten i ryggen, mot en part som kjenner seg pressa og som knapt har råd til å forsvare seg. Den parten som blir ofra får store utgifter og får disse bare dekt dersom man

gir etter og godtar utbygginga. Det er eksempel på at reinbeitedistrikt har vunnet fram og vindkraftsøknader er avslått, men distriktet har blitt sittende igjen med over en million kr. i utgifter for å forsvare seg mot det planlagte inngrepet. Resultatet kan bli at om ikke utbygginga tar knekken på reindrifta, så gjør saksomkostningene det.¹²

Dette er et forhold mellom overgriper og offer, og da blir det absurd å kreve av offeret at det skal gå inn i en dialog som man er dømt til å tape. Vindkraftselskapa kan kjøpe seg den ekspertise de ønsker, i form av jurister, økonomer, ingeniører og naturvitere. Reindriftskunnskap trenger de ikke, for de skal bare overbevise byråkrater og politikere som heller ikke har reindriftskunnskap. Forvaltninga foregår uansett på premissene til det norske maktapparatet. For reindriftsutøvere og andre som blir ramma av vindkraftplaner oppleves private utbyggere og offentlige myndigheter ofte som den samme motparten. Det er et møte mellom dem som har penger og makt og den som verken har penger eller makt.

De fleste av de omlag 80 reinbeitedistriktene i Norge har vært utsatt for inngrep i form av kraftutbygging, gruvedrift, militære anlegg, hyttefelt eller tilsvarende. I tillegg har mange vært utsatt for trusler om slike inngrep, uten at det så langt har blitt noe av. Mange lever med slike uavklarte trusler hengende over hodet. Når det dukker opp en ny plan om inngrep, vet reindriftsutøverne aldri om dette er en realistisk plan, som kan komme til å ødelegge drifta deres i større eller mindre grad, eller om det er en tom trussel som vil gå over av seg sjøl. Mange har brent seg på at det de trodde var tomme trusler likevel har blitt realisert. De må derfor ta alle planer like alvorlig. Det betyr å sette seg inn i ei mengde kompliserte papirer, stille på møter med utbyggere og saksbehandlende myndigheter, skrive høringsuttalelser og protester, lage og presentere kart over hvordan de bruker områdene sine, og ofte leie inn juridisk og annen ekspertise. Slik blir bare planene om inngrep en stor belastning for reindriftnæringa.

Utbyggere og forvaltning tar for gitt at de kan drive all saksbehandling og kommunikasjon på sitt språk, norsk. For reindriftssamer, som tenker og uttrykker seg best på samisk, ikke minst om reindrifsspørsmål, vil dette si at de må føre kampen på en språklig og kulturell bortebane, der motparten har alle fordeler. Oftest har både utbyggere, deres konsulentselskaper og representantene for forvaltninga minimal kjennskap til samisk språk, kultur og reindrift, mens det forutsettes at reindriftsamene skal kunne operere på like fot på det norske byråkratiets språklige og kulturelle premisser.

Flere reieiere vi har snakka med under arbeidet med denne rapporten sier de absolutt vil fraråde å inngå private avtaler med utbyggere. Fra forskjellige områder får vi høre om utbyggere som har gjort avtaler eller forsøkt å få avtaler med ett reinbeitedistrikt der flere distrikter har vært berørt, eller med enkelte siidaer eller siidaandeler. Slik har de splitta reieierne opp mot hverandre, spilt på gamle motsetninger innafor reindrifta eller skapt nye.

Et vanlig argument som utbyggerne bruker er at de må inngå avtale direkte med utbygger, da det ellers vil bli ekspropriert og ved skjønn vil de få langt mindre erstatning eller ikke noe. Det er flere eksempler på at ved kraftutbygginger har noen vært villige å inngå avtale, mens andre ikke har vært det. Ved skjønnsak har likevel de som ikke ville inngå avtale til slutt fått opptil flere ganger mer enn de som har inngått avtale.

Framstøta for å få «dialog» og avtale er sjølsagt ikke av hensyn til reindrifta, men forsøk på å splitte og nøytralisere motstanden. Fra flere hold fortelles det om avtaler som er hemmelige og/eller har klausul om at de berørte reieierne forplikter seg til ikke å motarbeide kraftutbygginga på noen måte. Dette synes å være en samordna strategi fra utbyggere. Vi vil stille spørsmål ved om dette er lovlig. Så lenge disse avtalene er inngått under press og på falske forutsetninger, må det være mulig å få dem underkjent.

---

¹² Et eksempel er Kalvvatnan, som er omtalt i kap. C2.

Konsekvenser for naturmangfold ved utbygging av Davvi vindpark i Finnmark

Februar 2019

NATURRESTAURERING

Oppdragsgiver: Grenselandet AS

Konsulenter – utbyggernes forlenga arm

For å kunne forsvare vindkraftetablering og andre inngrep trenger både utbyggere og myndigheter en juridisk, politisk og faglig legitimering. Det gjelder å vise på den ene sida hvor viktig inngrepet er og på andre sida hvor små skadevirkningene vil bli, slik at NVE/OED kan bruke sitt vanlige argument om at de samfunnsmessige fordelene overskygger ulempene. Til dette trenger man konsekvensutredning.

Regjeringas offisielle nettsider sier: «*Formålet med bestemmelsene om konsekvensutredning er å klargjøre konsekvenser av planer og tiltak som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn. Behandlingen av saker etter bestemmelsen skal bidra til at virkningene for miljø og samfunn blir belyst og tatt hensyn til når et tiltak planlegges og når det skal tas stilling til om tiltaket skal gjennomføres.*»¹³

Det er teorien. Men at et tiltak ikke skal gjennomføres er aldri et aktuelt alternativ for en utbygger, som allerede har investert mye penger i planlegginga. Det er derfor heller ikke aktuelt for de konsulentselskapene som blir leidd inn for å gjennomføre den lovbestemte utredninga. Siden funn av store verneverdige naturverdier og stor skadevirkning på andre næringer vil kunne svekke konsesjonssøknaden, er konsulentenes oppgave ikke å finne mest mulig, men å finne **minst mulig**, eller finne akkurat så mye at man kan si man har gjort ei kartlegging, men ikke så mye at det kan hindre konsesjon.

Fra ei rekke reinbeitedistrikter fortelles det om konflikter med konsulentene og om konsekvensutredninger som er svært mangelfulle eller direkte feilaktige. Dette har blitt påpekt gang på gang i høringsuttalelser, også fra offentlige organer. NVE har i en del tilfelle innrømmet at utredningene er dårlige, men likevel gitt konsesjon uten å kreve nye utredninger.

I forhold til reindrift er konsulentselskapenes oppgave først og fremst å «bevise» at planlagte

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/ku/konsekvensutredninger/id410042/>

inngrep ikke vil gi alvorlige problemer for reindrifta, og at de problemene som ikke kan benektes kan løses med litt avbøtende tiltak og god dialog. Ofte er det samme miljøet som først har gjort «forskning» og så tar på seg konsulentoppdrag, der de viser til egen forskning.

Lære av fortidas feil?

Vindkraftsatsinga har vært kjørt fram av samtlige regjeringer i de siste par tiåra, uten synlige motforestillinger fra noen av de tilsammen sju partiene som har deltatt i disse regjeringene. Under vindkraftas etableringsfase hadde denne satsinga ei tid full støtte av samtlige partier og miljøorganisasjoner. Mye av ansvaret ligger derfor på miljøbevegelse og «miljøpartier» som i stor grad har heia fram vindkraft som det grønne alternativ til fossilkraft. Jens Stoltenberg var statsminister i den tida da vindkrafta blei pressa fram og blant de få som var kritiske. I sin sjølbioografi skreiv han om vindkraftsatsinga: «*Et interessefellesskap mellom industri, næringsorganisasjoner og deler av miljøbevegelsen (...) presser frem (slike) beslutninger, og det blir nesten umulig å stå opp for helheten og samfunnets samlede interesse*». ¹⁴

Uten støtten fra miljøbevegelsen hadde dagens vindkraftsatsing knapt vært mulig, og det hadde da heller ikke vært et slikt press mot reindrifta til å avgi land for «grønn» energi. Hvor langt dette samarbeidet gikk vises best av en kronikk publisert 27.09.2012, undertegna av Zero, Natur og Ungdom, Norwea og Småkraftforeninga. Her står det til slutt: «*Norsk fornybar energi må få lov til å nå sitt fulle potensial, det er det som er viktig i dag*». Kronikken inneholdt ingen reservasjoner om å holde verdifulle naturområder eller reindriftsområder unna vann- og vindkraftutbygging.

Først de siste åra, når naturødeleggelsene ved vindkraft har kommet så langt at man ikke kan overse dem, har miljøorganisasjoner gått over til å stille krav om at vindkraft ikke må bli bygd ut i «urørt» natur. Store deler av miljøbevegelsen står likevel fortsatt fast på at vindkraft må bygges ut, fordi de ser det som «grønn energi». Noen har valgt å forsøke å stoppe noen av de aller verste prosjekta og konsentrere seg om dem. Mens man kjemper mot noen få anlegg, bygges og utvikles titall av nye planer.

Samiske organisasjoner har i motsetning til miljøorganisasjonene ikke drevet aktivt arbeid for vindkraft, men de har tidligere vært ganske ettergivende og åpna for «dialog» med utbyggingsinteresser. Mange har etterlyst ei klarere holdning både fra NRL, NSR og Sametinget. Som det går fram av svara vi har fått på vår spørreundersøkelse, har disse holdningene blitt klarere etter hvert, men også de samiske organisasjonene kom seint på banen i forhold til de ugjenkallelige inngrepa som allerede er gjort og de konsesjonene som er gitt og som ikke lenger ser ut å la seg stoppe.

Noen sier at vi ikke må grave så mye i fortida, men se framover. Vi tror likevel at «veien fram går først tilbake» og at mange organisasjoner kan trenge en kritisk vurdering av tidligere standpunkter og praksis i vindkraftspørsmål.

Nådestøt for livskraftig næring

Hvorfor engasjerer vi oss så mye i spørsmålet om reindrift og vindkraft? Er ikke reindrifta ei utdøende næring som likevel vil forsvinne og som like godt kan ofres?

Ideen om reindrifta som utdøende næring og levemåte har vært hevda bl.a. av norske myndigheter i alle fall fra slutten av 1800-tallet og fram til 1970-tallet. Denne perioden for reindrifta har vært omtalt som «avviklingsperioden»¹⁵. Det var da offisiell politikk at i konflikter

¹⁴ Jens Stoltenberg: Min historie. Gyldendal 2016

¹⁵ Øyvind Ravna: Same- og reindriftsrett, s. 86.

med jordbruk og andre næringer, var det reindrifta som måtte vike. Dette kom bl.a. fram i ei rekke rettsavgjørelser, helt opp til høyesterett.¹⁶ Knappt noen næring i landet har vært utsatt for så ensidig negativ behandling av myndighetene. Denne perioden falt i stor grad sammen med en allmenn fornukspolitikk overfor samer og kvener.

På tross av dette overlevde reindrifta i mesteparten av det opprinnelige reindrifftsområdet, og der den døde ut lokalt, blei den tatt opp igjen av tilflytta reindriftssamer fra andre områder. Fra 1960-tallet har reindrifta gjennomgått en stor modernisering, og klart å tilpasse seg nye driftsmåter og behov for nye kunnskaper. Både reinkjøtt og andre reinprodukter er i dag ettertrakta i markedet. Det har også blitt en økt interesse for samisk kultur, både generelt i den norske befolkninga og blant turister fra inn- og utland. Dette tilsier at det er langt flere enn de som sjøl arbeider i reindrifta som er interessert og engasjert i å opprettholde denne.

Sjøl om reindrifta har opplevd og opplever ei rekke problemer med både statlig styring og krav, rovdyr, klimaendringer og forskjellige naturinngrep, har faktisk reindrifta overlevd, og er i dag ei livskraftig næring uten rekrutteringsproblemer. Det er stor interesse hos den oppvoksende slekt for reindrift som næring og som kultur- og kunnskapsbærer, og det er ofte flere ungdommer som vil overta enn det er plass til. Reindrifta har også klart å unngå de høye tersklene som ofte er for å komme inn i andre primærnæringer, som fiske- og melkekvoter. Det har vært mulig for reindrifftsungdom å overta uten å være rik og uten å ta opp dyre lån.

Den største utfordringa for reindrifta i dag er de mange små og store arealinngrepa, som både reduserer beiteland og hindrer nødvendige forflytninger gjennom året. Av arealinngrep er det mange typer, men vindkraftutbygging er den største trussel reindrifta noen gang har vært utsatt for.

Konklusjonen er at det vindkraftforkjemperne nå prøver på er i praksis å ta livet av ei livskraftig næring og en livskraftig kultur.

Del av noe større

Denne rapporten har hovedvekt på den vindkraftutbygginga som foregår og planlegges i områder som brukes til reindrift. Dette er ikke noen isolert sak, men henger sammen med energipolitikken, miljøpolitikken, klimapolitikken, reindriftpolitikken og samepolitikken i Norge og med tilsvarende spørsmål internasjonalt.

De områdene som nå blir ødelagt for reindrifta, blir også ødelagt for friluftsliv, utmarkshøsting og turisme. De blir ødelagte som leveområde for dyr og planter. På samme vis ødelegger vindkraftutbygging også natur og landskap utafør reindrifftsområder.

Nye aktører kommer inn og overtar med statlig velsigning rettigheter til bruk av landet, rettigheter som dermed blir fratatt dem som har disse i kraft av alders tids bruk.

Naturvernforbundet uttalte på landsmøtet i 2011 at gruvedrift med sjødumping av avgangsmasse er miljøkriminalitet. Denne rapporten viser at det samme kan sies om vindkraftutbygging, både i reindrifftsområder og ellers i norsk natur.

Vindkraftutbygginga i reindrifftsområder er en del av den norske reindriftpolitikken. Fra starten har reindrifftsforvaltninga vært med å legge til rette for utbygging, og vi har ikke registrert noen bekymringsmelding fra denne forvaltninga for at naturgrunnlaget for reindrifta nå er i ferd med å forsvinne. Et gjennomgående trekk ved reindriftpolitikken er at myndighetene ikke stoler på dem som lever i og av reindrifta og kjenner denne. Deres kunnskaper blir avvist og overprøvd av representanter for storsamfunnet, uten videre kjennskap til praktisk reindrift. Den gjennomgående mistilliten til reindriftssamene går igjen i sak etter sak, fra fastsetting av reintall til rovdyrerstatning. Fra 1800-tallet til 1970-tallet var det offisiell norsk politikk at reindrifta måtte vike ved kollisjoner med andre næringer. Vindkraftsaka viser at dette fortsatt er tilfelle i praksis.

¹⁶ Eksempel er høyesterettsdom fra 1955, Rettstidende 2/1955 – s. 361.

Løfter vi blikket ut over Norge, ser vi at urfolk, miljøvernere og andre kjemper for å bevare de siste lommene med autentisk natur. FNs naturpanel viste hvor alvorlig situasjonen er i verden, både for skrumpende og brennende skoger, for fugler og andre dyrearter, og ikke minst for levebrødet og kulturen til folk som lever i naturen. Vi håper at denne rapporten kan være et bidrag til den felles kampen for å redde den naturen som fortsatt er igjen på jorda.

Kilder

Det er skrevet mye om reindrift og om vindkraft og om forholdet mellom dem. Dette er et utvalg av sentrale dokumenter. Blant dem er det også dokumenter som har fått mye kritikk og som vi ikke går god for, men vi ønsker å legge fram materiale fra alle kanter. I tillegg kommer konsekvensutredninger og andre dokumenter for de enkelte vindkraftprosjekter.

Reindrift

Eira, Nils Isak: Bohccuid luhtte. DAT 1994

Landbruks- og matdepartementet (2017). Meld. St. 32 (2016-2017) Reindrift - Lang tradisjon - unike muligheter.

Melding til Stortinget. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20162017/id2547907/>

Mosli / Nilsen: Inn fra vidda. Hushold og økonomisk tilpasning i reindriften i Guovdageaidnu 1960-1993. Norut 1994

Ravna, Ø og Olli, J: Sedvanerettslige oppfatninger om arealbruk blant reindriftsutøvere - Diedut 2/2011

Riseth, Jan Åge: Reindrift og ressursforvaltning. Landbruksforlaget 2015

Sara, Mikkel: Reinen – et gode fra vinden. Reindriften tilpasningsformer i Kautokeino. / Boazu lea biekká buorri.

Guovdageainnu guovllu boazodoallovuogit 1950-logus. Davvi Girji 2001

Skjenneberg, Sven: Rein og reindrift. 1965

Skjenneberg og Slagsvold: Reindriften og dens naturgrunnlag. 1968

Sokki, Sara: Endring til det bedre? En kvalitativ studie av omorganiseringsprosessen av den regionale forvaltningen av reindriften. UIT 2017

Storli / Sara: Reindrift før og nå / Boazodoallu ovdal ja dál. Landbruksforlaget 1997

Strøm-Bull, Oskal og Sara: Reindriften i Finnmark. 2001

Vorren, Ø: Finnmarksamenes nomadisme I og II. Universitetsforlaget 1962

Reindrift og inngrep

Bjørklund, Ivar / Brantenberg: Samisk reindrift – norske inngrep. Om Altaelva, reindrift og samisk kultur.

Universitetsforlaget 1981

Eftestøl S og Colman J.: Utbygging av småkraft og oppgradering av større anlegg i et reinbeiteområde - utfordringer og muligheter. Vannrein-prosjektet. Universitetet i Oslo / NVE 2018 Rapport. 79:1-64. http://publikasjoner.nve.no/rapport/2018/rapport2018_79.pdf

Lie I, Vistnes I og Nellemann C.: Bit for bit utbygging av hytter reduserer reindriften beitearealer. UTMARK - tidsskrift for utmarksforskning. 2006 2:1-7. http://utmark.nina.no/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2006-2/art/Lie%2c%20Vistnes%20og%20Nellemann_%20UTMARK_2_2006.pdf

Nellemann/Vistnes/Bull: Inngrep i reinbeiteland. NINA 2003

Nellemann/Vistnes m.fl.: Snøhvit og samisk reindrift. Framtidsutsikter, konsekvenser og avbøtende tiltak. NINA 2002.

Prestbakmo, Hans / Skjenneberg: Inngrep i reinbeiteland. Følger for rein og reindrift. 1991

Reimers, Eigil: Rein og menneskelig aktivitet. NVE 1986

Risvoll C. og Hovelsrud GK.: Pasture access and adaptive capacity in reindeer herding districts in Nordland, Northern Norway. The Polar Journal. 2016 6(1):87-111. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2154896X.2016.1173796>

Vistnes I. og Nellemann C.: Avoidance of cabins, roads, and power lines by reindeer during calving. Journal of Wildlife Management. 2001 65:915-925. http://www.jstor.org/stable/3803040?seq=1#page_scan_tab_contents

Wolfe / Griffith: Response of reindeer and caribou to human activities. Polar research. 2000

Vindkraft

Løkeland, Mads: Rasing av naturen under dekke av klimatiltak. I: Rødt 2-2009 [https://marxisme.no/mads-lokeland/](https://marxisme.no/mads-lokeland/Miljødirektoratet: VINDKRAFT: Håndteringen av miljøhensyn i konsesjonsordningen – situasjonsbeskrivelse og anbefalinger. 2015)

Müller, Arne: Norrlandsparadoxen. Ord&Visor 2015

Naturvernforbundet i Trøndelag / Møre og Romsdal: Vindkraft og industrilandskap. Fakta- og argumentasjonshefte mot vindkraft på land, ut i frå eit klima- og naturperspektiv. 2019

NVE: – Behandlingsprosessen for konsesjonssaker: <http://nve.no> > [Konsesjonssaker](#) > Konsesjonsbehandling av vindkraftutbygging

– Nasjonal ramme: <https://www.nve.no/nasjonal-ramme-for-vindkraft/>

– Konsesjonsbehandling av enkelte prosjekter: <http://nve.no> > [Konsesjonssaker](#) > Vindkraft

Reindrift og vindkraft

Berg, Mathilde: Nasjonal ramme for vindkraft. Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk. NVE 2018

Danell Öje: Genomgång av rapporten «Kunnskapsstatus for effekter av vindkraft og kraftledninger på vill- og tamrein» sammanställd av NaturRestaurering AS. Sveriges lantbruksuniversitet. 2015 1-20
<https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/reindriftdokumenter/forskningsrapporter/danell-2015.-genomgang-av-rapporten---kunnskapsstatus-for-effekter-av-vindkraft-og-kraftledninger-pa-vill--og-tamrein---sammanstald-av-naturrestaurering-as.pdf>

Gaup, Peer og Ol-Johan: Hva er erfaringene fra reindrift fra tidligere vindkraftutbygginger. I: Nelleman, Christian: Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke/Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen. 2017.

Gaup, Peer: Innlegg på årsmøtet i Naturvernforbundet i Ávjovárri 2018. <https://youtu.be/XfsfV-VQGnM>

Labba, Niklas: Vindkraft i renskøtselomsråden. Diedut 1-2004

Lindhjem m.fl.: Vindkraft i motvind – Miljøkostnadene er ikke til å blåse av. I: Samfunnsøkonomen 4-2019

NaturRestaurering: Kunnskapsstatus for effekter av vindkraftverk og kraftledninger på vill- og tamrein. 2015.
<https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/reindriftdokumenter/forskningsrapporter/naturrestaureringas-2015.-kunnskapsstatus-for-effekter-av-vindkraftverk-og-kraftledninger-pa-vill--og-tamrein.pdf>

Nelleman, Christian: Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke/Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen. 2017. På s. 78-81 ei omfattende litteraturliste over relevant internasjonal forskning.

NVE / Reindriftsforvaltningen: Vindkraft og reindrift. 2004

Olsen, Ida Mienna : Vindkraftverk på bekostning av samisk reindrift. Tamarapport 2–2019 fra Motvind

Skarin, Anna / Sandström / Alam : Out of sight of wind turbines – Reindeer response to wind farms in operation. Ecology and evolution. 2018

Skarin A, Nelleman C, Rønnegård L, Sandström P og Lundqvist H. (2015). Wind farmconstruction impacts reindeer migration and movement corridors. Landscape Ecology. 30:1527-1540.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10980-015-0210-8>

Skarin A.: Sammanställning av forskning gällande störningar på ren – med perspektiv på etableringar av vindkraft i renskøtselområdet. Sveriges lantbruksuniversitet. 2012. 282:1-18. http://pub.epsilon.slu.se/9372/1/skarin_a_130118.pdf

Strand O, Colman JE, Eftestøl S, Sandström P, Skarin A og Thomassen J. (2017). Vindkraft og reinsdyr – en kunnskapssynthese. NINA 2017

Rettigheter, lovverk, forvaltning

Hågvar, G: Den samiske rettsdannelse i indre Finnmark Diedut 2:2006 og Diedut 1:2014

Jebens, O: Om eiendomsrett til grunn i indre Finnmark 1999

Landbruksdirektoratet: utfordringer for selvstyre i reindriftnæringen - Tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift. Rapport Landbruksdirektoratet. 2016 7:1-163. <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/reindriften/for-siidaandeler/publikasjoner/rapport-utfordringer-for-selvstyre-i-reindriftnaringen>

NOU 1984:18 Om same rettsstilling

Ravna, Øyvind: Same- og reindriftsrett. Gyldendal 2019

Ravna Øyvind: Samerett og samiske rettigheter i Norge. Gyldendal juridisk. 2012 148-173.
[https://uit.no/Content/323585/Samerett%20og%20samiske%20rettigheter%20i%20Norge,%20i%20Hav,%20fisk%20og%20urfolk%20\(2012\).pdf](https://uit.no/Content/323585/Samerett%20og%20samiske%20rettigheter%20i%20Norge,%20i%20Hav,%20fisk%20og%20urfolk%20(2012).pdf)

Ravna, Øyvind: Rettsutgreining og bruksordninger i reinbeiteområder 2008

Solem, E: Lappiske rettstudier 1933

Strøm-Bull, K: Studier i reindriftsrett 1996

Tønnesen, S: Retten til jorden i Finnmark 1972

Forklaring av forkortinger og ord

Denne lista gjelder forkortinger og ord som er brukt gjennom alle fire delene av rapporten.

ACER	Agency for the Cooperation of Energy Regulators – EUs energiorgan. Norge er tilslutta dette fra 2018
aerosol	Ørsmå, finforstøvede partikler av fast stoff eller væske i en gass.
Ap	Arbeiderpartiet
DNT	Den Norske Turistforening
EDL	«Etnisk og Demokratisk Likeverd». Organisasjon stifta i 2007 for å motarbeide samiske rettigheter.
Enova	Statsforetak som «arbeider for Norges omstilling til lavutslippssamfunnet». Oppretta 2001.
FeFo	Finnmarkseiendommen / Finnmarkkuopmodat. Forvaltningsorgan for utmarka i Finnmark. Oppretta 2006.
flokkstrukturering	Gjennom slakteuttak velger man ut hvilke dyr som skal leve videre. Den statlige reindriftsforvaltninga har prioritert å beholde simler som kan gi kjøttproduksjon og ikke beholde flere bukker enn absolutt nødvendig. Dette er i strid med samisk tradisjonell reindrift, der bukker og spesielt kastrerte bukker har ei viktig rolle. Flokkstrukturering er ikke pålagt ved lov, men presses gjennom ved tilskuddsordninger i reindriftsavtalen.
forhåndstiltredelse	Adgang til å ta i bruk en annens eiendom etter at det er truffet vedtak om ekspropriasjon, men før ekspropriasjonsersattingen er fastsatt. Brukes også om at utbygging kan starte sjøl om konsesjonsvedtak er anka.
FrP	Fremskrittspartiet
GIEK	Garantiinstituttet for eksportkreditt. Statlig finansinstitusjon underlagt Nærings- og fiskeridepartementet, som har som formål å fremme norsk eksport og investeringer gjennom å stille langsiktige garantier.
GRID	GRID-Arendal er et informasjonssenter om internasjonale miljøproblemer som ligger i Arendal. Senteret ble etablert i 1989. Bak opprettelsen står Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, UNEP og Norges regjering.
ILO	International Labour Organisation. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen. Har vedtatt ei rekke konvensjoner, bl.a. om urfolk.
innsigelse	En innvending som et offentlig organ kan komme med overfor et planvedtak eller godkjenning av inngrep i et annet organ. Dersom et organ gir innsigelse mot et kommunalt vedtak, må saka avgjøres av departementet. Også kalt motsegn.
konsesjon	Tillatelse fra offentlig myndighet til å gjennomføre et inngrep eller utøve næringsvirksomhet.
konsultasjon	Drøfting etter nærmere regler mellom offentlig organ og interesserepresentanter. Brukes bl.a. om drøftinger mellom Sametinget og departementene.
KRD	Kommunal- og regiondepartementet.
KrF	Kristelig Folkeparti
LMD	Landbruks- og matdepartementet
LNL	La Naturen Leve. Organisasjon som arbeider mot vindkraft
LO	Landsorganisasjonen i Norge. Største fagforenings sammenslutning i Norge.
MD	Miljøverndepartementet. Fra 2013 Klima- og miljødepartementet.
MDG	Miljøpartiet De Grønne
MTA-plan	Miljø-, transport og anleggsplan. Plan for gjennomføring av anleggsarbeidet ved et vindkraftverk. Skal godkjennes av NVE
NHO	Næringslivets hovedorganisasjon. Den største arbeidsgiverorganisasjonen i Norge

NINA	Norsk institutt for naturforskning
NLH	Norges landbrukshøgskole, seinere NMBU
NMBU	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
NORWEA	interesse- og bransjeorganisasjon som jobber for å fremme norsk fornybar energiproduksjon, særlig vindkraft
NRL	Norske Reindriftsamers Landsforbund
NSR	Norske Samers Riksforbund. Samisk organisasjon som er representert på Sametinget
NTNU	Norges Tekniske-Naturvitenskapelige Universitet
NU	Natur og Ungdom. Naturvernforbundets ungdomsorganisasjon
NVE	Norges Vassdrags- og Energidirektorat
OED	Olje- og Energidepartementet
reinbeitedistrikt	Statlig inndeling av reindriftsland. Et distrikt har et styre valgt av reieneierne.
reinbeiteområde	Statlig inndeling av reindriftsland på høyere nivå. Områdene hadde tidligere områdestyre, men er nå administrert av Fylkesmannen i vedkommende fylke.
RV	Rød Valgallianse. Tidligere valgallianse/parti, nå avløst av Rødt
SIC	Sámi International Consulting. Konsulentselskap drevet av Mathis H. K. Sara, Guovdageaidnu
siida	Arbeidsfelleskap i tilknytning til en reinflokk og det område som denne bruker. Tradisjonell samisk organisasjonsform
siidaandel	Økonomisk enhet i reindrifta, tidligere kalt driftsenhet. Innført av norske myndigheter.
skilling	Reinflokker samles i et gjerde for å skille ut etter reinmerke de som hører til forskjellige siidaer. Dette gjøres ordinært når det i et distrikt er flere siidaer på visse årstidsbeiter og ekstraordinært når rein fra flere distrikter har kommet i skade for å bli sammenblanda.
SLU	Sveriges Landbruksuniversitet
Sp	Senterpartiet
SV	Sosialistisk Venstreparti
SWECO	Svensk internasjonalt konsulentselskap, 17000 ansatte, derav 1670 i Norge. Bruker bare navnet, Sweco, står trolig for Swedish Consulting e.l.
UIO	Universitetet i Oslo
UIT	Norges Arktiske Universitet. Tidligere Universitetet i Tromsø
V	Volt, enhet for elektrisk spenning. Kapasiteten til kraftlinjer måles i kilovolt, kV.
W	watt. Enhet for elektrisk effekt. Potensialet til et vindkraftverk måles vanligvis i MW (megawatt) og GW (gigawatt).
Wh	watt-timer. Enhet for produsert elektrisk energi, viser hva et kraftverk i praksis leverer. Forbruk i husholdninger måles vanligvis i kWh, for elektrisk produksjon brukes GWh (gigawatt) og TWh (terrawatt).
WWF	World Wildlife Fund. Verdens villmarksfond